

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Θεοδόσης Πυλαρινός
Σοφία Χατζηδημητρίου
Λάμπρος Βαρελάς**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Α΄ Γυμνασίου

Τόμος 4ος

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 4ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Θεοδόσης Πυλαρινός, Λέκτορας του
Ιονίου Πανεπιστημίου**

Σοφία Χατζηδημητρίου,

Σχολική Σύμβουλος

**Λάμπρος Βαρελάς, Ερευνητής του
Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Γρηγόριος Πασχαλίδης, Επίκουρος
Καθηγητής του Παν/μίου Θεσ/νίκης**

**Ελευθέριος Καριότογλου, Σχολικός
Σύμβουλος**

Χρυσούλα Δελή, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλειος Βουβονίκος, Φιλολόγος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ**

**Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

**Ηλίας Γιούρης, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης, Ζωγράφος

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Θεοδόσης Πυλαρινός
Σοφία Χατζηδημητρίου
Λάμπρος Βαρελάς**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 4ος

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κωνσταντίνος Μαλέας, Σαντορίνη

ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΕ ΞΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ είναι συνδεδεμένα με το πρωτόγνωρο, με το άγνωστο και το μυστηριώδες. Αποτελούν καλή ευκαιρία για να γνωρίσουμε τις ξένες χώρες, τους κατοίκους και τις συνήθειες τους. Είναι όμως και αφορμή για περιπέτεια και φυγή από την καθημερινότητα. Στην ενότητα αυτή ανθολογού-

νται κείμενα που αναφέρονται στον τόπο μας, όπως τον βλέπουμε και τον ζούμε εμείς οι Έλληνες, αλλά και όπως τον βιώνουν οι ξένοι επισκέπτες του. Υπάρχουν επίσης ταξιδιωτικά κείμενα που μας μεταφέρουν σε ξένους τόπους και άλλους τρόπους ζωής. Ζούμε σε μια εποχή που οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στα κράτη και τους λαούς σιγά σιγά καταργούνται και η παγκόσμια κοινότητα αναζητεί τρόπους προσέγγισης και συνύπαρξης των λαών. Τα λογοτεχνικά έργα, τα οποία συμβάλλουν στη γνωριμία, την επικοινωνία και την ευαισθητοποίηση μας γύρω από τον κόσμο και τους ανθρώπους, είναι ένα καλό μέσο για την καλλιέργεια ενός οικουμενικού πνεύματος που θα οδηγήσει στην αποδοχή του διαφορετικού.

Νάνος Βαλαωρίτης

Με πλοίο

Στο ποίημα αυτό αναδεικνύεται η χαρούμενη διάθεση του ταξιδιώτη-ποιητή, την ώρα που ξεκινά για ένα θαλασσινό ταξίδι. Οι οραματισμοί του για τις εμπειρίες και τις συγκινήσεις που περιμένει να ζήσει εν πλω δημιουργούν ατμόσφαιρα γοητευτικής αναμονής τόσο για τον ίδιο όσο και για τον αναγνώστη.

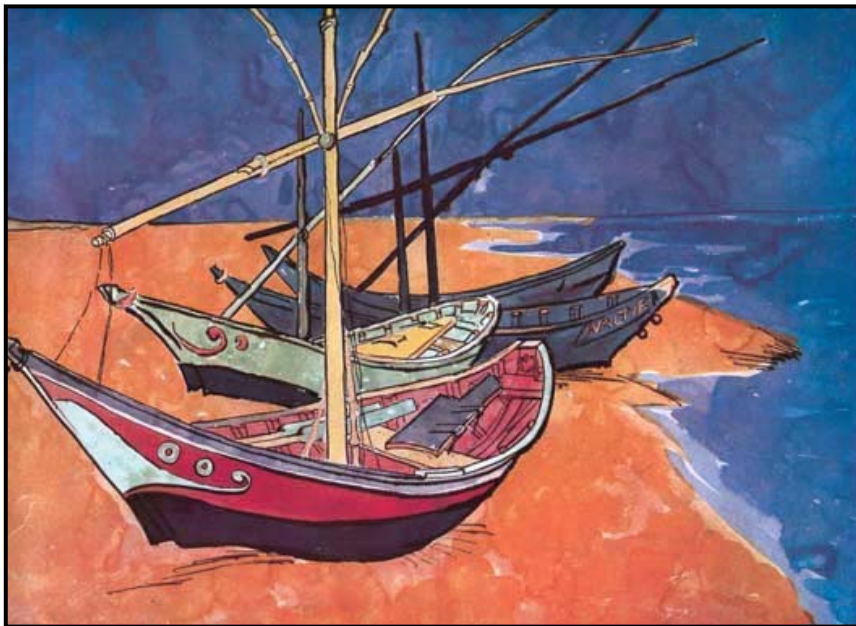
Εκ πρώτης όψεως τα μακρινά
θαλασσινά
ταξίδια δε μου πάνε. Κι όμως
κι όμως
να που αισθάνομαι κιόλας
πολύ καλύτερα

από την ώρα που βρέθηκα
στη γέφυρα
του πλοίου άλλαξε ριζικά
η διάθεση μου
και τώρα έχω μεγάλη όρεξη
να παίξω
ξερή με κάποιον ή με κάποιαν
να μιλήσω
να τρέξω απ' την καμπίνα
στο κατάστρωμα
ή να χορέψω στο σαλόνι
με γυναίκες
να κρεμαστώ σαν πίθηκος
απ' τα κατάρτια
να ξαπλώσω σε μια σεζ λογκ*
να βγάλω
φωτογραφίες – να κοιταχτώ
στον καθρέφτη

---

*σεζ λογκ: καλοκαιρινή πολυθρόνα,
στην οποία μπορείς να ξαπλώσεις

να παρατηρήσω αν στη θάλασσα
που διασχίζουμε
υπάρχουν διάσελα* ή κοιλάδες
φάλαινες ή δελφίνια
να εξετάσω με πόσες
νόστιμες συνταξιδιώτισσες
συνυπάρχω εν πλω να πιω
μπύρα κόκα-κόλα

**Βαν Γκογκ,
*Βάρκες στο Auix Saintes-Maries***

---

*διάσελο: μονοπάτι-δίοδος μεταξύ βουνών

Ερωτήσεις

- 1** Με ποια διάθεση ξεκινά το ταξίδι του ο ποιητής; Σε ποιους λόγους νομίζετε ότι οφείλεται η αλλαγή της διάθεσης του, από τη στιγμή που βρίσκεται πάνω στο πλοίο;
- 2** Ποια από αυτά που περιμένει να ζήσει ο ταξιδιώτης-ποιητής είναι ρεαλιστικά και ποια υπερβαίνουν, κατά τη γνώμη σας, την πραγματικότητα;
- 3** Τι πρόκειται να κάνει «πάνω απ' όλα» ο ποιητής όσο θα βρίσκεται στο πλοίο και για ποιο σκοπό; Σχολιάστε το ύφος στο σημείο αυτό του ποιήματος.
- 4** Εξετάστε το περιεχόμενο και τη μορφή του ποιήματος για να δείτε σε τι διαφοροποιείται από την παραδοσιακή ποίηση. Προσέξτε αν υπάρχει στιχουργική, μέτρο,

ομοιοκαταληξία, στίξη, σύζευξη
πραγματικού στοιχείου με
φανταστικό, ανοίκειες εικόνες και
σύμβολα.

Διαθεματικές εργασίες

1 Το ταξίδι που περιγράφει ο ποιητής γίνεται προφανώς με κρουαζιερόπλοιο, πλοίο που προσφέρει στους επιβάτες του ποικίλες δυνατότητες διασκέδασης. Δείτε σε προβολή μέσα στην τάξη ταινίες με θαλασσινά ταξίδια και κρουαζιέρες {Τιτανικός κ.ά.) και γράψτε στη συνέχεια κι εσείς ένα ποίημα ή αφήγημα με θέμα ένα φανταστικό ταξίδι σας με υπερωκεάνιο.

2 Συγκρίνετε τα μέσα και τους τρόπους με τους οποίους πραγματοποίησαν τα ταξίδια τους οι άνθρωποι στο παρελθόν, με τα αντίστοιχα της σύγχρονης εποχής.

Κώστας Ουράνης

Το θέλγητρο της Ανδαλουσίας

Οι σύγχρονοι λογοτέχνες μας, παρακινήμενοι από τη φιλομάθεια και τη διάθεση για περιπέτεια που διακρίνει τους θαλασσινούς λαούς, επιχείρησαν πολλά ταξίδια στην Ευρώπη, στις Ινδίες, στην Αμερική, στα βάθη της Ασίας και αλλού. Ο Κ. Ουράνης, ειδικότερα, φύση φιλοπερίεργη και μελαγχολική, έκανε πολλά τέτοια ταξίδια και μας έχει διασώσει στα ταξιδιωτικά βιβλία του τις εμπειρίες του, αποτυπώνοντας την ψυχή των περιοχών που επισκέφτηκε.

Αν η Καστίλλια είναι μια καθολική αρχόντισσα που ζει σ' ένα μελαγχολικό πύργο μια ζωή μονότονη, αυστηρή κι αποτραβηγμένη, όλη περηφάνια για τα περασμένα της και περιφρόνηση για τα τωρινά, η Ανδαλουσία είναι μια νέα γυναίκα του λαού, κρουστή* και μελαψή, με κόκκινα χείλια και φλογερό βλέμμα, που αγαπάει τη ζωή, το χορό και το τραγούδι· μια γυναίκα όλη χυμούς και ζωτικότητα, αγράμματη μα γεμάτη θέληση, που έχει προλήψεις, πιστεύει στη χαρτομαντεία, στολίζει τα μαλλιά της μ' ένα τριαντάφυλλο, περνάει τις περισσότερες ώρες της στο κατώφλι του σπιτιού της παρά στην κουζίνα της, δίνει ερωτικές συνεντεύξεις μέσα στις εκκλησίες,

---

*κρουστή: με σφιχτό σώμα,

έχει ένα θερμό και γλυκό αίμα,
αγαπάει τα χτυπητά φορέματα και
τα φανταχτερά κοσμήματα, έστω
και ψεύτικα, και περνάει μέσα από
τη ζωή μ' ένα λικνιστικό,* χορευτικό
περπάτημα.
[...]

Αρχιτεκτονικό σύνολο από το
ανάκτορο της Αλάμπρας
(Γρανάδας) (φωτογραφία)

---

*ΛΙΚΝΙΣΤΙΚΟ: ΚΟΥΝΙΣΤΟ

Στην αρχή, σαν την πρωτογνωρίσατε, σας φαίνεται πληβεία.* Χαμογελάτε με κάποια ειρωνεία για τη διαχυτικότητα* της, για τα χτυπητά της χρώματα που προδίνουν κοινό γούστο, για τη γραφικότητα της ζωής της που περνάει ολόκληρη στο κατώφλι της. Σας κάνουν εντύπωση τα μισόγυμνα βρόμικα παιδάκια που σας παρακολουθούν, οχληρά κι επίμονα σαν μύγες, τα στενοσόκακα που ένα φορτωμένο γαϊδουράκι αρκεί να τα φράξει, η μυρουδιά του ταγγού* λαδιού που ξεχύνεται από τα σπίτια, οι άνθρωποι που κατοικούν μέσα σε σπηλιές

---

*πληβεία: ταπεινής καταγωγή, γυναίκα του λαού *διαχυτικότητα: θερμή και εκδηλωτική συμπεριφορά
*ταγγού: αλλοιωμένου

βράχων σαν τρωγλοδύτες,* η ζωτικότητα που ξοδεύεται ολόκληρη σε κουβέντες και χειρονομίες, η σκόνη κι η ακαθαρσία των χωριών.

Σιγά σιγά όμως το θέλγητρό της ενεργεί στην ψυχή σας σαν φίλτρο. Όσο περισσότερο τη γνωρίζετε, τόσο λιγότερη δύναμη νιώθετε ν' αποτραβηχτείτε απ' αυτήν. Η κρίση σας καταργείται σ' ένα μεγάλο ηδονικό λάγγεμα* της ψυχής σας. Τα χέρια της τυλίγονται ελαστικά, μα και δυνατά, σαν φίδια, γύρω απ' το λαιμό σας. Δεν μπορείτε – μα ούτε και θέλετε – ν' απολυτρωθείτε. [...]

Η κόμισσα ντε Νουάγι είπε πως απατάει κανείς με την Ανδαλουσία κι αυτό ακόμα το πρόσωπο που

---

*τρωγλοδύτες: κάτοικοι σπηλαίων, γενικά υποβαθμισμένων περιοχών

*λάγγεμα: ερωτικός πόθος

αγαπάει. Όπως και να 'ναι, όποιος τη γνωρίσει δε ζει πια παρά με την ανάμνηση της γοητείας της. Υπάρχουν χώρες στον κόσμο που τις νοσταλγούμε, χώρες που θα θέλαμε να τις σφίξουμε στην αγκαλιά μας, χώρες που θαυμάζουμε. Δεν υπάρχει όμως άλλη από την Ανδαλουσία που η ανάμνησή της να τραγουδάει μέσα μας σαν πίδακας νερού – έτσι ζωντανά κι αδιάκοπα...

Ανδαλουσία! Ανδαλουσία! ...

Ανθισμένα πάτιος* γεμάτα αρωματισμένη σιγή· στενοί δρόμοι με δροσιά πηγαδιών· κρυσταλλιστικές καστανιέτες* που ρυθμίζουν τους ηδονικούς χορούς των τσιγγάνων

---

*πάτιος: εσωτερικές αυλές

*καστανιέτες: μικρά ξύλινα κρόταλα, που με το χτύπο τους δίνουν ρυθμό στο χορό

του Αλμπαϊσίν· γεράνια στους
τοίχους των σπιτιών, γαλάζιες
ορτανσίες στις αυλές και
καταρράχτες τριαντάφυλλων στα
παράθυρα – κιθάρες με ρόδινες
κορδέλες και μελωδίες που το
πάθος τους λείχει* την ψυχή μας
σαν φλόγα – θρησκευτικές λιτανείες
που περιφέρουν γλυκερές Παναγίες,
ντυμένες σαν κούκλες και γεμάτες
δαντέλες και μαργαριτάρια, ακολου-
θούμενες από μετανοούντες που
κρύβουν το πρόσωπό τους μέσα σε
κουκούλες μοναχών και που, όταν
περνάν κάτω από τα παράθυρα της
αγαπημένης τους γυναίκας, χτυπάν
το κορμί τους με βίτσες* μουσικά
νερά αναβρυτήριων* μέσα σε
πάρκα μαγεμένης σιγής· γυναίκες

---

* λείχει: γλείφει * βίτσες: βέργες

* αναβρυτήριων: σιντριβανιών

με δαντελωτές μαντίλες πάνω από τις τεράστιες χτένες τους, που παίζουν, στο δρόμο, με τον πόθο του διαβάτη όπως με το πορφυρό ρόδο που κρατάν στα δόντια τους· έρωτες που μοιάζουν με το σκληρό, και κάποτε θανάσιμο, παιχνίδι των ταυρομαχιών· πλατιά σομπρέρο* των αντρών και κόκκινα ζουνάρια στις δαχτυλιδένιες μέσες τους, που κρύβουν στιλέτα. [...]

Ανδαλουσία! Ανδαλουσία!... Εσύ που μετέδωσες στους Ισπανούς το αίμα και το πάθος των Αράβων· χώρα όπου η ζωή έχει το χρώμα, τη γραφικότητα και το ρυθμό λαϊκού πανηγυριού· γη των απέραντων ανθισμένων περιβολιών· πράσινο

---

*σομπρέρο: ψάθινο, πλατύγυρο καπέλο

σερμπέτι* που πάνω του επιπλέει,
σαν ένα κομμάτι πάγος, η Σιέρρα
Νεβάδα· χώρα όπου οι άνθρωποι
αγαπάν τη γυναίκα σαν Παναγία και
την Παναγία σαν γυναίκα – όπου τα
εσωτερικά των σπιτιών είναι
μεταφερμένα στα κατώφλια των
εξωθύρων κι οι κήποι κλεισμένοι
μέσα στα σπίτια· όπου οι έξι μέρες
της βδομάδας είναι αφιερωμένες
στη σχόλη και μία μόνο στην
εργασία· όπου η ψυχή των Αράβων
επιδρομέων είναι σα στον τόπο της
κι η ψυχή της Ισπανίας σαν ξένη·
όπου ο ήλιος είναι πιο φλογερός
από παντού αλλού κι η σκιά πιο
ηδονική· όπου, σαν τέντες λησμο-
νημένες στην έρημο, οι Άραβες,
φεύγοντας, άφησαν μέσα στην
αθλιότητα των συνοικισμών σου

---

*σερμπέτι: ποτό με γλυκιά γεύση

τα ονειρώδη παλάτια τους – γεμάτα από θρύλους αιμάτων και ερώτων, από μια ποίηση πιο μεθυστική κι από το άρωμα του νάρδου,* από αραβουργήματα λεπτά, πολύπλοκα και διάφανα σαν υπομονητικές δαντέλες κι από κήπους βαθιούς σαν την αγκαλιά οδαλίσκης.* [...]

Σ' ένα ύψωμα της Γρενάδας υπάρχει ένας βράχος που τον ονομάζουν «Suspiro del Moro». Σ' αυτό το βράχο κάθισε, λένε, κι έκλαψε ο τελευταίος βασιλιάς των Αράβων Βοαβδíl όταν άφηνε για πάντα τη Γρενάδα και την Ανδαλουσία. «Κλάψε τώρα σαν γυναίκα, του είπε σκληρά η μητέρα του,

---

*νάρδου: φυτού, γνωστού και με το όνομα βαλεριάνα *οδαλίσκης: σκλάβας σε χαρέμι

αφού δεν μπόρεσες να τη
διαφεντέψεις* σαν άντρας!»

Το κλάμα αυτό του Άραβα
βασιλιά, που το επαναλαμβάνουν
στο πέρασμα των αιώνων οι
Άραβες του Φεζ στις προσευχές
τους, έχει την παθητικότητα του
εβραϊκού θρήνου «επί των
ποταμών Βαβυλώνας» για τη
χαμένη Ιερουσαλήμ. Το αναφέρω
γιατί δίνει να καταλάβει, σ' όποιον
δεν είδε την Ανδαλουσία, το
παραδείσιο θέλγητρο της. Το
αναφέρω γιατί κάθε ταξιδιώτης όταν
την εγκαταλείπει είναι σαν ένας
Βοαβδíl στο βράχο του. Αφήνει να
πλανηθεί το βλέμμα του σ' ό,τι στη
ζωή του υπήρξε ομορφιά, μουσική

---

*να τη διαφεντέψεις: να την προ-
στατέψεις, να την υπερασπίσεις, να
την εξουσιάσεις

των νερών, αρώματα λουλουδιών –
κι αναστενάζει.

Εγκαταλείποντας την Ανδαλου-
σία νιώθει κανείς την
απέραντη κι απαρηγόρητη λύπη
ενός εκθρονισμένου.*

Κ. Ουράνης, *Ταξίδια: Ισπανία,*
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

---

*εκθρονισμένου: διωγμένου από το
θρόνο του

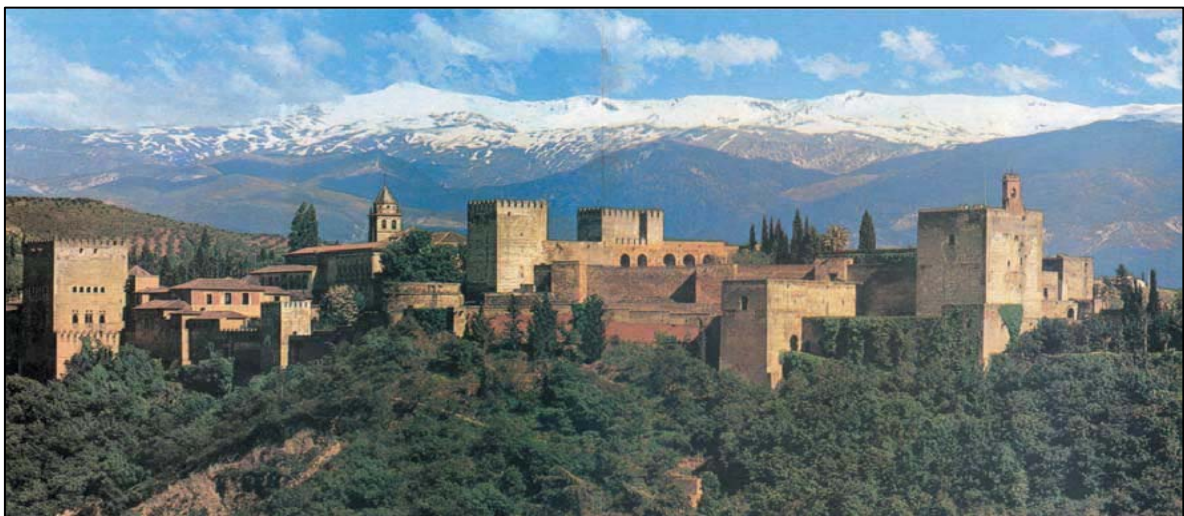
Ερωτήσεις

- 1** Ποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά, εξωτερικά και ψυχικά, δίνει στην πόλη της Ανδαλουσίας ο συγγραφέας και τι θέλει να τονίσει με την προσωποποίησή της σε γυναίκα;
- 2** Εντοπίστε τα τμήματα που υμνούν τις φυσικές καλλονές της Ανδαλουσίας και τις καλλιτεχνικές επιδόσεις των κατοίκων της.
- 3** Ποια είναι η αλληγορική σημασία του μύθου για τον τελευταίο βασιλιά των Αράβων στο τέλος του κειμένου;
- 4** Ποια είναι τα συναισθήματα του Κ. Ουράνη, όταν φεύγει από την Ανδαλουσία;

Διαθεματικές εργασίες

- 1** Αναζητήστε σε βιβλία τέχνης εικόνες πινάκων (π.χ. από Ισπανούς ζωγράφους, όπως ο Γκόγια) ή σε περιοδικά και άλλα έντυπα φωτογραφίες της Ανδαλουσίας και δώστε δικούς σας τίτλους σ' αυτές με λέξεις ή φράσεις από το κείμενο του Κ. Ουράνη.
- 2** Εμπνεόμενοι από την πρώτη παράγραφο του κειμένου, αποδώστε εικαστικά μια καθημερινή σκηνή στην Ανδαλουσία.
- 3** Βρείτε μελοποιημένα από Έλληνες συνθέτες ποιήματα του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα για την Ανδαλουσία ή για άλλες περιοχές της Ισπανίας. Ακούστε, για παράδειγμα, μουσικούς δίσκους του Μάνου Χατζιδάκι (*Ματωμένος γάμος*),

του Σταύρου Ξαρχάκου (Θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσιεθ Μεχίας), του Γιάννη Γλέζου (Δώδεκα τραγούδια του *F.G. Lorca*) κ.ά, και συζητήστε για τα συναισθήματα που σας προκάλεσε η μουσική τους σε συνδυασμό με τους στίχους του Ισπανού ποιητή, αλλά και με όσα γράφει ο Κ. Ουράνης στο κείμενό του.

Ο οχυρωματικός περίβολος,
οι πύργοι και το ανάκτορο της
Αλάμπρας (Γρενάδας)
(φωτογραφία)

Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιές

Οδοιπορικό στην Ινδία

Πολλοί μεγάλοι ξένοι και Έλληνες συγγραφείς, παράλληλα με τα καθαρά λογοτεχνικά έργα τους, έγραψαν και ταξιδιωτική λογοτεχνία, με τη μορφή οδοιπορικών, ταξιδιωτικών ημερολογίων και εντυπώσεων. Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από τις εντυπώσεις της πεζογράφου Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιές από το ταξίδι της στην Ινδία το 1982. Οι εντυπώσεις αυτές παρουσιάστηκαν πρώτα σε πέντε ραδιοφωνικές εκπομπές στην ΕΡΤ και κυκλοφόρησαν σε βιβλίο το 1996.

Οποιος έχει ταξιδέψει στη Μέση Ανατολή δεν ξαφνιάζεται από το πλήθος των χειρών που προσπαθούν να σου πάρουν τη βαλίτσα. Ούτε από τις ανοιγμένες φούχτες που είναι σαν ράμφη πουλιών και γεμάτες ικεσία. Προχωρώ προς την αίθουσα αναμονής. Θα έρθουν να με παραλάβουν δύο φίλοι αποκεί. Όπως και στην Ευρώπη όπου τις συναντούσαμε πολύ συχνά, έτσι κι εδώ οι γυναίκες με το μακρύ, πολύχρωμο ή μονόχρωμο μεταξωτό σαρί* με εντυπωσιάζουν. Κάθε τους κίνηση έχει αρμονία, που καθώς θα μου εξηγήσουν οι φίλες μου Ινδές, οφείλεται στον τρόπο που φοράνε το πατροπαράδοτο σαρί και για να μην τους φύγει από

---

*σαρί (ή σάρι): ινδικό γυναικείο φόρεμα

τον ώμο, να μην τους λυθεί από τη μέση, από μικρές μαθαίνουν το σώμα τους να βαστάει το ένδυμα μέσα από τις κινήσεις που κάνουν. Επειδή είναι η πρώτη φορά που βλέπω τόσες Ινδές μαζί, παρατηρώ στην αρχή με πόσο γούστο είναι όλες τους ντυμένες. Δηλαδή σε μία από τις αποχρώσεις του σαρί είναι και το κοντό μπλουζάκι που φοράνε από μέσα και αφήνει τη μέση τους γυμνή και σε μια άλλη απόχρωση ή αντίθετη, η εσάρπα που πέφτει πτυχωτή μπροστά τους. Με το να τις ξομπλιάζω* παρατηρώ πως ούτε μία δε φοράει ίδιο σαρί με την άλλη και μπορώ να ορκιστώ πως μέσα σ' ένα μήνα ανάμεσα σε χιλιάδες γυναίκες δεν είδα δύο ίδια υφάσματα, σαν να μην υπάρχουν σ' όλη

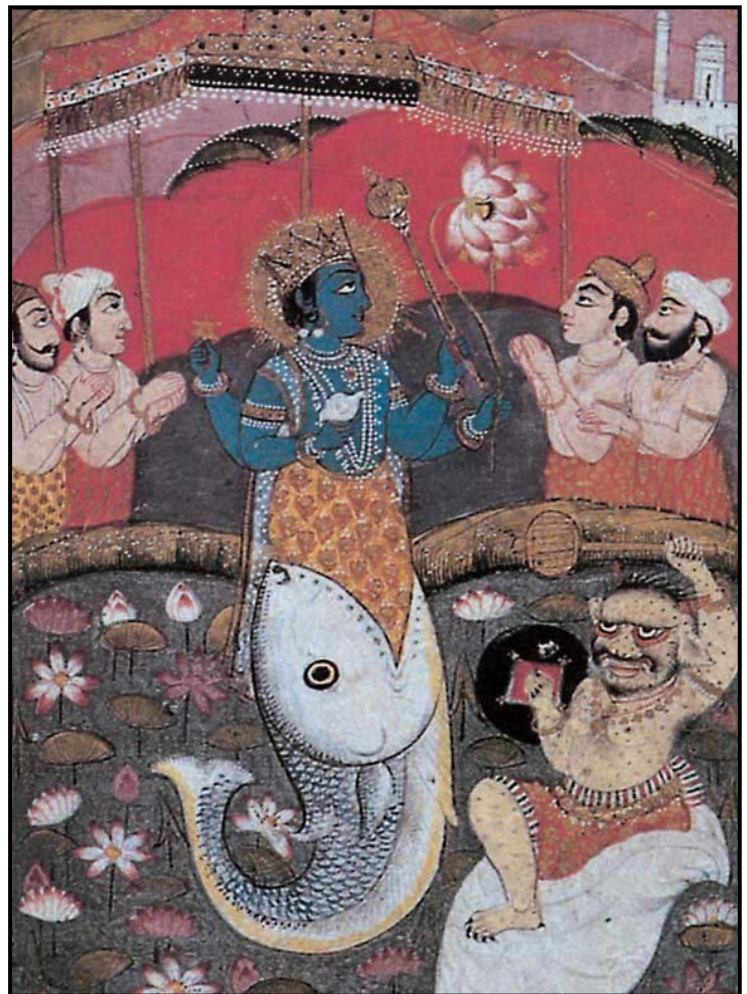
*ξομπλιάζω: μελετώ

την Ινδία έστω και από σύμπτωση δύο ίδια σαρί. Αυτήν τη λεπτομέρεια που μου χτύπησε από την πρώτη στιγμή, δηλαδή τον ατελείωτο χρωματικό πλούτο και φαντασία, θα τον ξαναβρώ μέσα σε όλη τη χειροτεχνία που ακόμα και όταν βιομηχανοποιείται βρίσκει ένα τρόπο να... διαφοροποιείται.

Βέβαια πρέπει να πω αμέσως πως τούτη η πρώτη μου επαφή με την ινδική πραγματικότητα αφορούσε μια ψεύτικη πραγματικότητα. Γιατί όλες αυτές οι γυναίκες που ξόμπλιαζα με την κόκκινη βούλα ανάμεσα στα φρύδια που πια δε σημαίνει ότι η γυναίκα είναι παντρεμένη γιατί έγινε η βούλα διακοσμητική σαν και τη μικρή πολύτιμη ή απλώς λαμπερή πετρίτσα που φυτεύουνε στο πτερύγιο της μύτης. Λοιπόν, όλες

αυτές οι γυναίκες ανήκαν στις
προνομιούχες τάξεις που μπορούν
και ταξιδεύουν και οι μελαψοί, κα-
θαρομελάχρινοι άντρες με το κομψό
ένδυμα και μερικοί με το σαρίκι*
που νομίζουμε οι Ευρωπαίοι

Ο θεός Βισνού,
ο ύψιστος θεός
του Ινδικού
πανθέου, προ-
σωποποίηση
του ήλιου

---

*σαρίκι: κάλυμμα της κεφαλής των
Ινδών, από λεπτό ύφασμα

πως το φορούν όλοι οι Ινδοί, ενώ στην πραγματικότητα ελάχιστοι, μου έδωσαν την εικόνα που είχα σχηματίσει από τον αμερικάνικο κινηματογράφο, με τους σεΐχηδες και τις γοητευτικές χορεύτριες ή πριγκίπισσες. Μόλις όμως βγήκαμε από την αίθουσα αναμονής δε μας περίμενε ο αμερικάνικος κινηματογράφος αλλά εικόνες από επίκαιρα που είχαμε δει στις μικρές οθόνες και μας δείχναν ένα λαό φτωχό και ταλαιπωρημένο.

Στην έξοδο βλέπω σκόνη κίτρινη και μια σκελετωμένη αγελάδα να τρώει ήρεμα τ' ανθισμένα γεράνια που κοσμούσαν ένα μικρό περιβολάκι του αεροδρομίου. Φυσικά κανείς δεν έδιωξε αποκεί το ιερό ζώο που ροκάνιζε τον κηπάκο του αεροδρομίου και πρέπει να πω ότι σε όλο το διάστημα της παραμονής μου

στην Ινδία συνάντησα τον ίδιο σεβασμό προς τις ιερές αυτές αγελάδες με τη χαρακτηριστική τους καμπουρίτσα που τις ξεχωρίζει από τις... ευρωπαϊκές αγελάδες και κυκλοφορούν ελεύθερα παντού. Είδα μια να μπαίνει σ' ένα μουσείο και να μουγκανίζει απειλητικά μάλιστα· μου εξηγήσανε πως όλες αυτές οι πραγματικά «ισχνές* αγελάδες» ήταν πολύ γέρικες πια, δεν κατεβάζανε γάλα, ήταν με δυο λόγια όχι άχρηστες μόνο αλλά και βάρος για τ' αφεντικά τους που μην μπορώντας να τις θρέψουν και μην έχοντας το δικαίωμα να τις σφάξουν

---

*ισχνές: αδύνατες (η έκφραση «ισχνές αγελάδες» χρησιμοποιείται για να δηλώσει περίοδο οικονομικής στενότητας, λιτότητας)

τις αφήνουν να διαγουμίζουν* δρόμους και περιβόλια, να κοιμούνται πάνω στις γραμμές των τρένων, πολλές φορές και να καθυστερούν τους συρμούς επί ώρες· να σταματάνε την κυκλοφορία σε κεντρικούς συγκοινωνιακούς κόμβους ή και να προξενούν ανθρωποκτονίες, ατυχήματα ίσαμε τη στιγμή που θα ψοφήσουν. Η αγελάδα που τρώει τα λουλούδια, τα παραμορφωμένα χέρια από τη λέπρα που ζητάνε ελεημοσύνη, τα καταβρόμικα πρόσωπα των παιδιών με τα πιο ωραία, δραματικά μάτια που έχω δει ποτέ, οι γυναίκες που σκουπίζουν με σκούπες από αφάνες* και σου πετάνε στα μούτρα σκόνες και σκουπίδια

---

*διαγουμίζουν: αρπάζουν, λεηλατούν *αφάνες (αφάνα): αγκαθωτά φυτά

μαζί, τα τρίκυκλα ταξί, άλλα σαν ποδήλατα και άλλα σαν μοτοσικλέτες (εδώ θα πω την πολύ αστεία λέξη που μου είπαν: τα λένε χτυποκόλια) που αντικαταστήσανε τα «πυροπυρο», τα σαραβαλιασμένα παλιά ταξί, μου δίνουν την εντύπωση ενός παλιατζίδικου παλιοσιδερικών ή νεκροταφείου τροχοφόρων. Στην Ινδία που οι λιμοί* έχουν εξοντώσει εκατομμύρια ανθρώπους είναι φυσικό να προσπαθούν πρώτα να υπάρξει ψωμί και έπειτα πετρελαιοειδή για την κίνησή τους. [...]

Πριν ξεκινήσω για το ταξίδι, αγαπητοί φίλοι με είχαν προειδοποιήσει: «Πάρε δεκάδες υγρά μαντίλια για να σκουπίζεις τα χέρια σου συνεχώς ό,τι και αν πιάσεις». «Μην πιεις και μη φας ποτέ τίποτα έξω

---

*Λιμοί (λιμός): μεγάλες πείνες

από το ξενοδοχείο που θα μείνεις –
πρώτης τάξεως ξενοδοχείο βέβαια –
και κυρίως μη γελαστείς και δώσεις
έστω και μια ρουπία* σε ζητιάνους
και παιδιά γιατί μετά θα σε... φάνε». Τήρησα φανατικά τις δύο πρώτες
εντολές, όμως αλίμονο δεν άντεξα
να τηρήσω και την τρίτη. Σ' ένα
χωριό είχαμε πάει να δούμε κάποιο
ναό· δυο τρία παιδάκια όλα κι όλα
μας πλησιάσανε. Το κοριτσάκι είχε
κάτι θαυμάσια πράσινα μάτια,
λάμπανε. Φορούσε κουρέλια. Το
χέρι ζητιάνευε, τα μάτια περήφανα
μισούσαν. Είχα καραμέλες, έβγαλα
μια χούφτα να τις δώσω – τότε έγινε
κάτι τόσο ξαφνικά και αστραπιαία
που ακόμα και τώρα που το
διηγούμαι δεν μπορώ να συλλάβω
το χρόνο που όλ' αυτά συμβήκανε.

---

*ρουπία: το νόμισμα της Ινδίας

Το χέρι μου στραμπουλήχθηκε,
ένιωσα στην πλάτη μου κάποιος να
σκαρφαλώνει, κάποιος να περνάει
ανάμεσα από τα πόδια μου, το φό-
ρεμά μου να σχίζεται. Είχαν πέσει
επάνω μου δεκάδες παιδιά κι όχι
μόνο αυτά που πήγα να φιλέψω.
Από πού βγήκαν, από πού εξόρμη-
σαν; Τρέξανε οι φίλοι μου και με
ελευθερώσανε. Μέρες και μέρες δεν
τολμούσα να βάλω το χέρι μου στην
τσέπη μπροστά σε παιδιά. Θυμάμαι
πως όταν είχα δει το έργο του
Τένεσου Ουίλιαμς *Ξαφνικά πέρσι το
καλοκαίρι*, είχα εξαγριωθεί με τα
παιδιά που κυριολεκτικά κομματιά-
ζουν τον άντρα με την άσπρη ατσα-
λάκωτη σατακρούτα.* Βρήκα τότε τη
φαντασία του Ουίλιαμς αρρωστη-
μένη και οδυνηρή. Μετά το πάθημα

---

*σατακρούτα: είδος υφάσματος

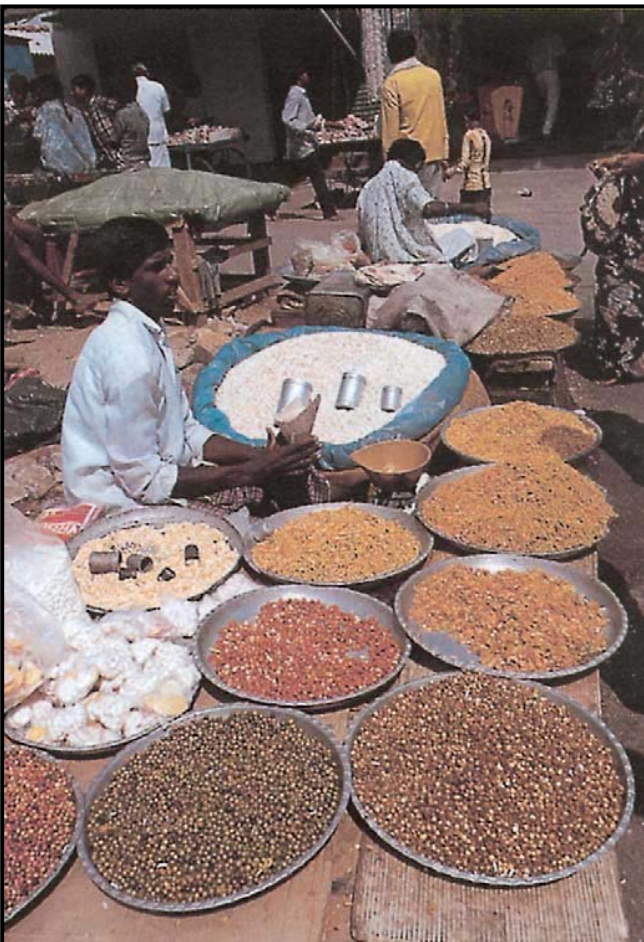
μου σκέφθηκα πως ίσως μια τέτοια παράλληλη εμπειρία να του είχε εμπνεύσει εκείνη την άγρια σκηνή που φυσικά την είχε φορτίσει με τα δικά του σύμβολα. Συμπαθάτε με που με τις παρενθέσεις μου σας κρατάω ακόμα στο αεροδρόμιο αλλά αποκεί αρχίζει το οδοιπορικό μου και οι πρώτες εντυπώσεις μου.

Όταν πήραμε το δρόμο για το Νέο Δελχί προειδοποιημένη για τη φτώχεια του τόπου, περίμενα να δω κάτι σαν τις τρώγλες της Ταϋλάνδης όπου επί χιλιόμετρα από το αεροδρόμιο του Μπαγκόγκ δεν έβλεπες παρά παραπήγματα* από σάπιο ξύλο και τενεκέδες πάνω σε πιλοτή που κολυμπούσε στη λάσπη. Εδώ όχι μόνο δεν είδα κάτι τέτοιο, τουλάχιστο σ' αυτή την

---

*παραπήγματα: παράγκες

πρώτη διαδρομή, αλλά αντίθετα όσο πλησιάζαμε προς την πόλη τόσο γινόταν εμφανέστερη μια θαυμάσια μελετημένη πολεοδομία, με φαρδιούς δρόμους κάτι σαν τη δική μας Συγγρού, με μεγάλες πλατείες και πάρκα καταπράσινα. «Τι θαυμάσιο πράσινο που έχετε», είπα στις φίλες που με συνοδεύανε. «Ε! αυτό μας έλειπε, να μην έχουμε και πράσινο... Ξέρετε το Νέο Δελχί

Ινδός πωλητής τροφίμων (φωτογραφία)

έχει οικοδομηθεί μέσα σ' ένα δάσος». Αυτό το κατάλαβα πιο καλά σε λίγες μέρες, όταν ξυπνούσα μέσα στην πόλη από χιλιάδες κελαηδισμούς και έβλεπα από κοκκινολαίμηδες και καρδερίνες μέχρι γεράκια καθισμένα πάνω στα δέντρα απέναντι μου και πάνω από το κεφάλι μου, ενώ εκατοντάδες γκριζόασπρα σκιουράκια έπαιζαν στα πόδια μου εξημερωμένα τελείως και δίχως κανένα φόβο για τους ανθρώπους. Γενικά στην Ινδία παρατήρησα πόσο σεβασμό και αγάπη νιώθουν οι άνθρωποι για τα ζώα. Πολλές φορές συλλογίστηκα, όταν έβλεπα τα κατσίκια να βοσκάνε ανενόχλητα στην πρασινάδα του ξενοδοχείου, τα σκυλιά να κουνάνε την ουρά τους στους περαστικούς και τα σκιουράκια να ανεβαίνουν σχεδόν στην ποδιά σου, πως ίσως

ο φόβος της μετεμψύχωσης* που την πιστεύουν ακλόνητα οι Ινδοί τους κάνει τόσο ευγενικούς προς τα ζώα. Ποιος ξέρει ίσως αυτή η μαϊμού, η γάτα ή το καναρίνι να 'ταν η κατοικία κάποιου προσώπου αγαπητού ή και ακόμα η μελλοντική μορφή του μετά το θάνατο του.

Τ. Γκρίση-Μιλλιέξ,
«Οδοιπορικό στην Ινδία.
Νέο Δελχί-Μπενάρες» *Το Δέντρο*,
τχ. 31-32 (καλοκαίρι 1987,
αφιέρωμα «Γραφές της
περιπλάνησης»)

---

* μετεμψύχωση: δοξασία, σύμφωνα με την οποία η ψυχή του ανθρώπου μετά το θάνατό του πηγαίνει σε νέο σώμα

Ερωτήσεις

- 1** Τι γνώριζε για την Ινδία η συγγραφέας πριν την επισκεφθεί;
- 2** Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο σχετικά με τις θρησκευτικές αντιλήψεις των Ινδών;
- 3** Ποια είναι η στάση της Τ. Γκρίτση-Μιλλιέξ απέναντι στους κατοίκους της Ινδίας;
- 4** Διαβάστε ολόκληρο το *Οδοιπορικό στην Ινδία* της Τ. Γκρίτση-Μιλλιέξ και παρουσιάστε το, ως σύνολο ή μέρη του, στην τάξη.

Διαθεματικές εργασίες

1 Βρείτε και μελετήστε έναν τουριστικό οδηγό για την Ινδία ή ειδικά για το Νέο Δελχί και σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται η χώρα και οι άνθρωποι της. Ζητήστε και τη βοήθεια του καθηγητή της Γεωγραφίας.

2 Μπορείτε να δείτε την κινηματογραφική ταινία *Ο γάμος των μουσώνων*, στην οποία παρουσιάζεται η ζωή στη σύγχρονη Ινδία¹ επίσης, να ακούσετε παραδοσιακή και σύγχρονη ινδική μουσική (π.χ. τη μουσική του Ραβί Σανκάρ).

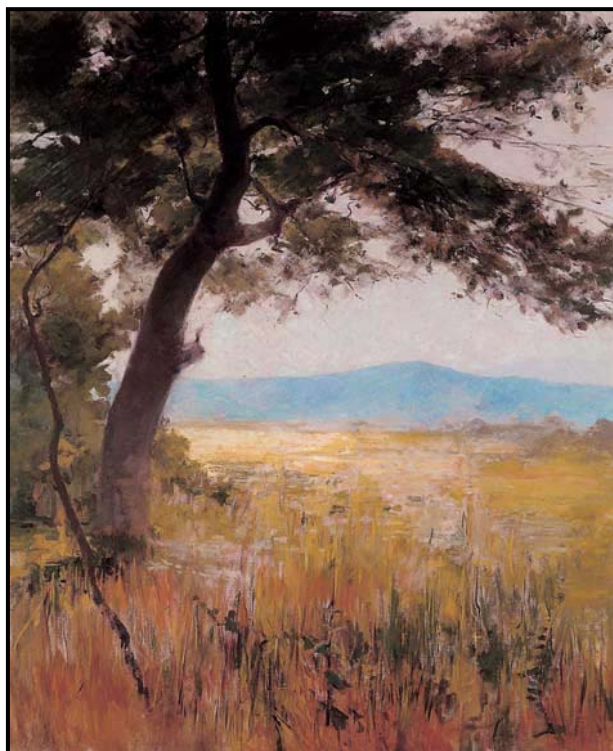

Τζων Φώουλις

Κοιτώντας την Αθήνα

Το κείμενο προέρχεται από το μυθιστόρημα Ο Μάγος του διάσημου Άγγλου συγγραφέα Τζων Φώουλις. Η υπόθεσή του έχει βιογραφική αφετηρία και αναφέρεται στο πραγματικό γεγονός της εγκατάστασης του συγγραφέα στο νησί Σπέτσες (στο μυθιστόρημα αναφέρεται με το όνομα Φράζος), προκειμένου να εργαστεί ως καθηγητής της αγγλικής στην Αναργύρειο Σχολή (1951). Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο αφηγητής περιγράφει τις εντυπώσεις και τα συναισθήματα που του γέννησε η εικόνα της Αθήνας όταν την αντίκρισε για πρώτη φορά ψηλά από τον Υμηττό.

Τέσσερις μέρες αργότερα στεκό-
μουν στον Υμηττό κοιτώντας
κάτω το τεράστιο σύμπλεγμα Αθή-
νας και Πειραιά, πόλεις και προά-
στια, σπίτια πεταμένα σαν εκατομ-
μύρια ζάρια πάνω στην αττική
πεδιάδα. Στο νότο απλωνόταν το
καθαρό γαλανό της θάλασσας στο
τέλος του καλοκαιριού, χλωμά νη-
σιά στο χρώμα της ελαφρόπετρας,
και πέρα από αυτά, τα γαλήνια
βουνά της Πελοποννήσου πάνω
από τον ορίζοντα σε μια υπέροχη
ακινητοποιημένη συνέχεια γης και
νερού. Γαλήνια, υπέροχη,
μεγαλειώδης, δοκίμασα επίθετα
λιγότερο χρησιμοποιημένα, όμως
καθετί άλλο έμοιαζε λιγότερο
βαρυσήμαντο. Μπορούσα να δω
ογδόντα μίλια μακριά και όλα ήταν
αγνά, όλα ευγενικά, φωτεινά,
απέραντα, όλα όπως ήταν πάντα.

Οδυσσίας Φωκάς, *Υμηττός*

Ήταν σαν ένα ταξίδι στο διάστημα. Στεκόμουν πάνω στον Άρη, βουτηγμένος ως τα γόνατα στο θυμάρι, κάτω από έναν ουρανό που έμοιαζε να μην έχει γνωρίσει ποτέ σκόνη ή σύννεφο. Κοίταξα τα χλωμά λονδρέζικα χέρια μου. Ακόμα κι αυτά έμοιαζαν αλλαγμένα, εμετικά ξένα, αντικείμενα που θα έπρεπε να είχα απορρίψει από καιρό.

Όταν αυτό το απόλυτο μεσογειακό φως έπεσε πάνω στον γύρω μου κόσμο, μπόρεσα να δω πως ήταν υπέροχα όμορφο όταν όμως με άγγιξε, ένιωσα πως ήταν εχθρικό. Έμοιαζε να διαβρώνει, όχι να εξαγνίζει. Ήταν σαν να βρισκόμουν στην αρχή μιας ανάκρισης κάτω από προβολείς, ήδη μπορούσα να δω το τραπέζι με τα λουριά από το άνοιγμα της πόρτας, ήδη ο παλιός εαυτός μου ήξερε πως δε θα αντιστεκόταν. Λίγο ο τρόμος, το ξεγύμνωμα έως την ουσία του έρωτα, γιατί ένιωθα ολοκληρωτικά και για πάντα ερωτευμένος με το ελληνικό τοπίο από τη στιγμή που έφτασα. Όμως με τον έρωτα ήρθε και ένα αντιφατικό, σχεδόν εκνευριστικό συναίσθημα, καθώς ένιωθα την ανικανότητα και την κατωτερότητα, σαν να ήταν η

Ελλάδα μια γυναίκα τόσο προκλητική σεξουαλικά που έπρεπε να την ερωτευτώ σωματικά και απελπισμένα, και την ίδια στιγμή τόσο ήρεμα αριστοκρατική που θα ήμουν ανίκανος να την πλησιάσω.

**Γεώργιος Χατζόπουλος,
*Τοπίο Αττικής***

Κανένα από τα βιβλία που είχα διαβάσει δεν εξηγούσε αυτή την καταχθόνια-μαγευτική, την ιδιότητα της Κίρκης που έχει η Ελλάδα, την ιδιότητα που την κάνει μοναδική.

Στην Αγγλία ζούμε σε μια μουγγή, ήρεμη, εξοικειωμένη σχέση με ό,τι απομένει από το φυσικό μας τοπίο και το απαλό βόρειο φως του, στην Ελλάδα το φως και το τοπίο είναι τόσο ωραία, τόσο ζωντανά, τόσο έντονα, τόσο άγρια, που η σχέση είναι αμέσως αγάπη-μίσος, μια σχέση πάθους. Μου πήρε αρκετούς μήνες ώσπου να το καταλάβω και πολλά χρόνια ώσπου να το αποδεχτώ.

Αργότερα εκείνη την ημέρα στεκόμουν στο παράθυρο του ξενοδοχείου όπου με είχε στείλει ο βαριεστημένος νέος που με παρέλαβε στο Βρετανικό Συμβούλιο. Είχα μόλις γράψει ένα γράμμα στην Άλισον, μα ήδη μου φαινόταν απόμακρη, όχι σε απόσταση, όχι σε χρόνο, αλλά σε μια διάσταση που δεν είχε όνομα. Πραγματικό-

τητα, ίσως. Κοίταζα κάτω την πλατεία Συντάγματος, το κεντρικό σημείο συνάντησης της Αθήνας, πάνω από τους κόμπους από διαβάτες, λευκά πουκάμισα, σκούρα γυαλιά, γυμνά ηλιοκαμένα μπράτσα. Ένα συριστικό μουρμουρητό ανέβαινε από τα πλήθη που κάθονταν στα τραπεζάκια των καφενείων. Έκανε τόση ζέστη όση σε μια ζεστή εγγλέζικη μέρα του Ιουλίου, και ο ουρανός ήταν ακόμα τέλεια καθαρός. Σκύβοντας έξω και κοιτώντας ανατολικά μπορούσα να δω τον Υμηττό, όπου είχα σταθεί σήμερα το πρωί, με την πλαγιά του που έβλεπε τη δύση του ήλιου να έχει ένα έντονο ανοικτό ροζ-βιολετί, σαν κυκλάμινο.

Προς την άλλη κατεύθυνση, πάνω από τις ακατάστατες στέγες, απλωνόταν η μαύρη ογκώδης

σιλουέτα της Ακρόπολης. Έμοιαζε πάρα πολύ με ό,τι είχα φανταστεί για να είναι αληθινή. Όμως ένιωθα εξίσου ικανοποιημένος και αναμενόμενα αποπροσανατολισμένος, τόσο χαρούμενα και άγρυπνα μόνος όσο η Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων.

Τζ. Φώουλις, *Ο Μάγος*, μτφρ.
Φαίδων Ταμβακάκης,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

1 Διαβάστε προσεκτικά την πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος. Από ποια σημεία της αττικής γης περνά η ματιά του αφηγητή, πού σταματά ιδιαίτερα και με ποια επίθετα περιγράφει αυτό που αντικρίζει;

2 Αν και το ελληνικό φως είναι αυτό που κυρίως εντυπωσιάζει τον αφηγητή, ωστόσο το ονομάζει «υπέροχα όμορφο» αλλά και «εχθρικό». Αιτιολογήστε αυτή την αντίφαση.

3 Σε ποια σημεία και με ποιες εκφράσεις συγκρίνεται η Ελλάδα και ο ελληνικός τρόπος ζωής με τον αντίστοιχο αγγλικό;

4 Ο αφηγητής έχει διαρκώς την αίσθηση ότι βρίσκεται έξω από το χώρο της πραγματικότητας, σε μια υπερβατική κατάσταση. Μπορείτε να επιβεβαιώσετε αυτή την παρατήρηση αντλώντας στοιχεία από το κείμενο;

Διαθεματικές εργασίες

1 Αν ζείτε στην Αττική, οργανώστε μια εκδρομή στον Υμηττό, ώστε να δείτε κι εσείς από ψηλά την Αθήνα και να συγκρίνετε τις εντυπώσεις σας με αυτές του αφηγητή. Αν μένετε μακριά από την Αθήνα, συγκεντρώστε από χάρτες, αεροφωτογραφίες κ.ά.

πληροφορίες για την Αττική στα μέσα του 20ού αιώνα και συγκρίνετε την εικόνα που θα σχηματίσετε με τις πληροφορίες που σας δίνει το κείμενο.

2 Υπάρχουν αρκετά τραγούδια που αναφέρονται στην ομορφιά της Αθήνας (π.χ. «Αθήνα, κόρη τ' ουρανού...») και πολλοί πίνακες που την απεικονίζουν. Βρείτε ανάλογο υλικό και ετοιμάστε ένα

αφιέρωμα για την πρωτεύουσα της Ελλάδας. Μπορείτε να το εμπλουτίσετε και με μύθους και παραδόσεις που την αφορούν, από μυθολογίες και βιβλία ιστορικού περιεχομένου που έχουν γραφτεί γι' αυτήν (π.χ. τα βιβλία του Δημ. Καμπούρογλου, *Ιστορία των Αθηνών*, *Αι παλαιαί Αθήναι* κ.ά.).

ΤΖΩΝ ΦΩΟΥΛΣ

Είναι ένας από τους σημαντικότερους Ευρωπαίους συγγραφείς. Γεννήθηκε το 1926 σε ένα προάστιο του Λονδίνου. Σπούδασε Γερμανική και Γαλλική Φιλολογία, ταξίδεψε σε πολλές χώρες και κατά καιρούς δίδαξε σε σχολεία και πανεπιστήμια. Στο διάστημα 1951-1953 δίδαξε αγγλική γλώσσα στην Αναργύρειο

Σχολή των Σπετσών. Έγινε διάσημος χάρη στα μυθιστορήματα *Ο συλλέκτης, Η ερωμένη του Γάλλου υποπλοιάρχου, Ο εβένινος πύργος*. Το 1954, μετά την επιστροφή του από τις Σπέτσες, άρχισε τη συγγραφή του *Μάγου*, που θα τον ολοκληρώσει δώδεκα χρόνια αργότερα. Μιλώντας το 1997 για την Ελλάδα είχε πει: «Αυτή παραμένει η γη και το τοπίο όπου γέροι και νέοι, άντρες και γυναίκες, μπορούν ακόμη να βρουν την ευκαιρία να ακολουθήσουν τη θεία επιταγή του Σωκράτη: γνώθι σαυτόν».

Μιχάλης Γκανάς

Γυάλινα Γιάννινα

Το ποίημα «Γυάλινα Γιάννινα» βρίσκεται πρώτο στην ομότιτλη συλλογή του Μιχάλη Γκανά. Τα ποιήματα της απηχούν βιώματα και εμπειρίες του ποιητή από το γενέθλιο τόπο του, την Ήπειρο. Στο συγκεκριμένο ποίημα τα Γιάννινα, η πρωτεύουσα της Ηπείρου, προβάλλονται μέσα από την περιγραφή του φυσικού τοπίου και τις δραστηριότητες των κατοίκων τους.

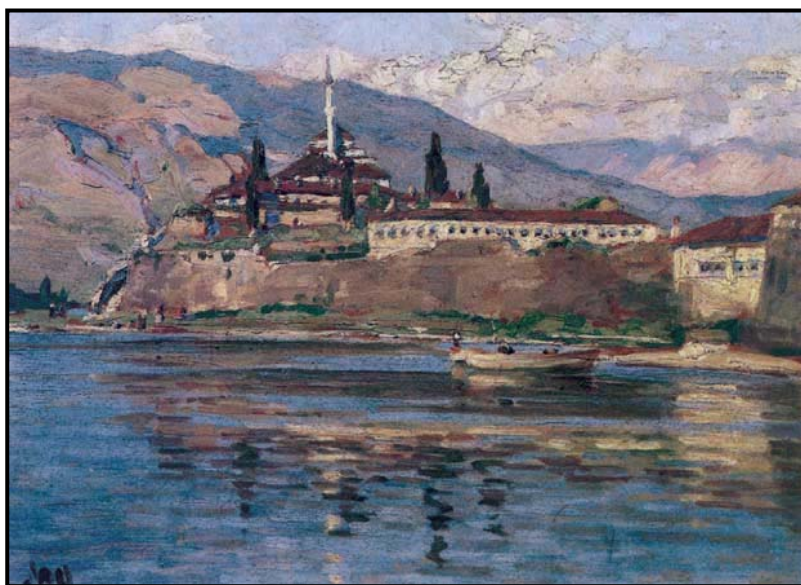
Χάραζε ο τόπος με βουνά πολλά
κι ανάτελλε τα ζωντανά του,
καλούς ανθρώπους και
κακούς, νυφίτσες,

αλεπούδες, μια λίμνη ως κόρην
οφθαλμού και κάστρα πατημένα.

Θα 'ναι τα Γιάννενα, ψιθύρισα,
στο χιόνι και στον άγριο καιρό
γυάλινα και μαλαματένια.

Κι όσο πήγαινε η μέρα,
σαν το βαπόρι σε καλά νερά,
είδα και μιναρέδες κι άκουσα
τα μπακίρια να βελάζουν.

Μ. Γκανάς, *Γυάλινα Γιάννενα*,
Καστανιώτης

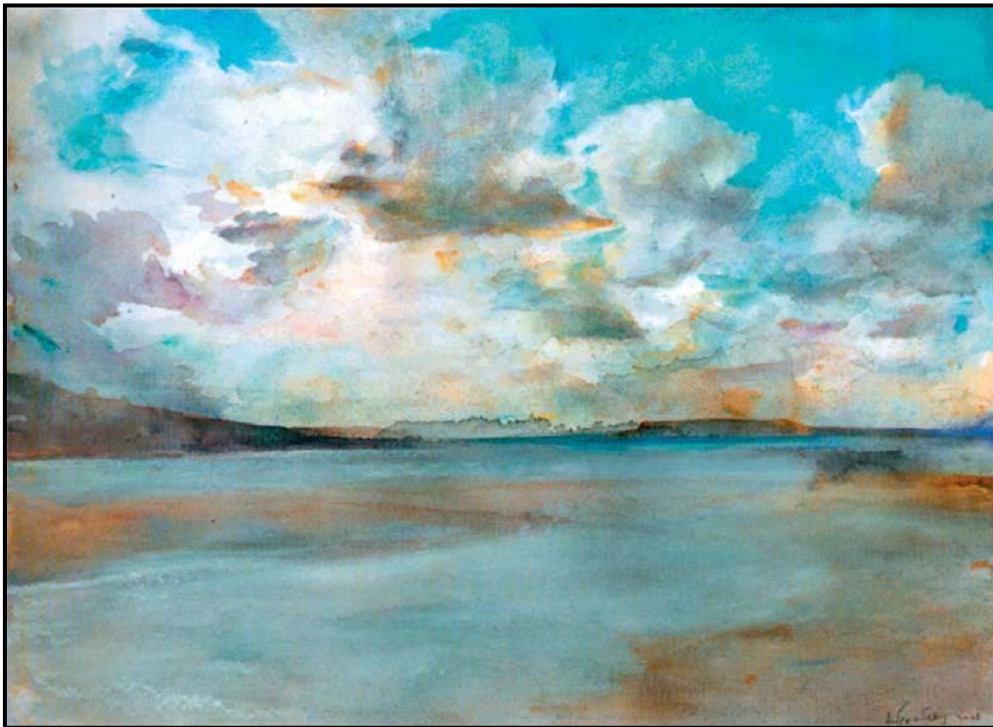
Νικόλαος Οθωναίος, *Ιωάννενα*

Ερωτήσεις

- 1** Ποια γνωρίσματα από το γιαννιώτικο φυσικό περιβάλλον προβάλλονται στο ποίημα;
- 2** Αναλύστε τις μεταφορές: «ανάτελλε τα ζωντανά του», «άκουσα τα μπακίρια να βελάζουν».
- 3** Ποιες πληροφορίες από την ιστορική και πολιτισμική πορεία του ηπειρώτικου τόπου ενσωματώνονται στο ποίημα;
- 4** Βρείτε και σχολιάστε τις παρομοιώσεις του ποιήματος.
- 5** Ανατρέξτε στο *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* και συζητήστε με το φιλόλογο σας για τα χαρακτηριστικά της νεωτερικής ποίησης. Στη συνέχεια ελέγξτε αν το ποίημα μας ανήκει στο είδος αυτό.

Διαθεματική εργασία

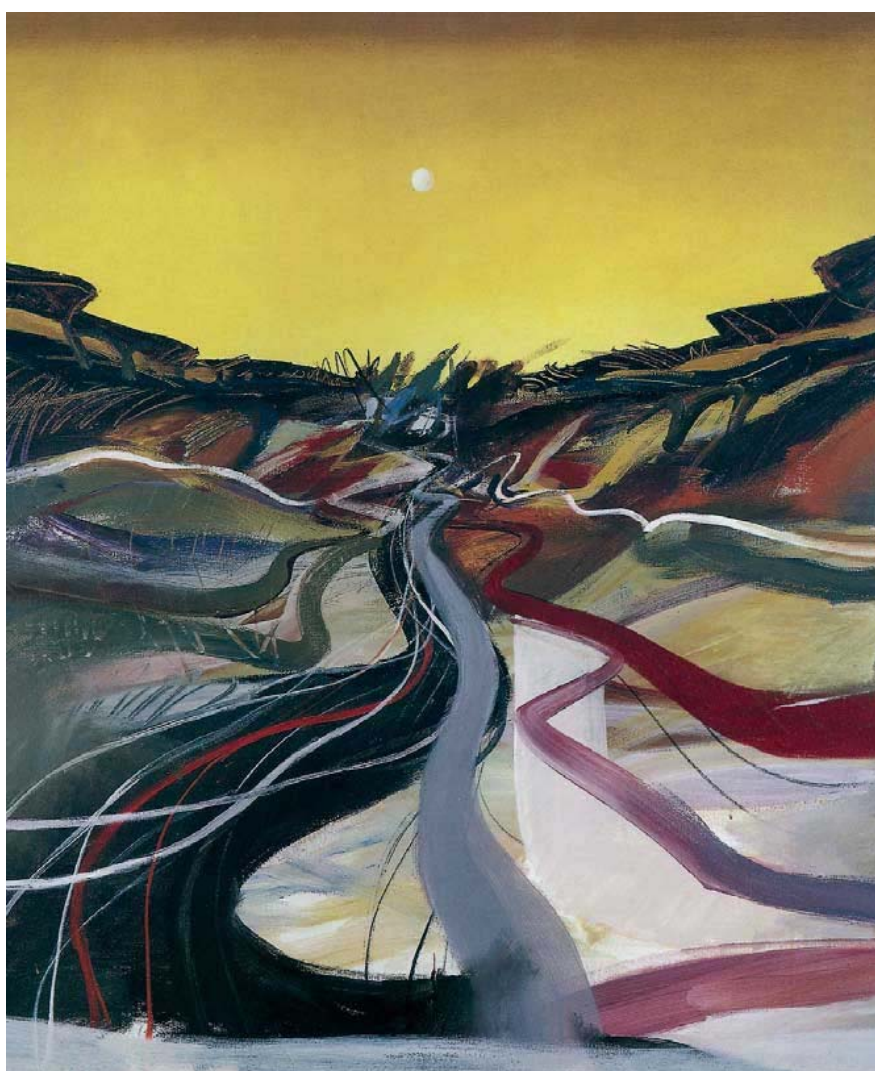
1 Στο ποίημα γίνεται αναφορά στη γιαννιώτικη τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας και μεταλλοτεχνίας. Αναζητήστε πληροφορίες για την ενασχόληση αυτή των κατοίκων των Ιωαννίνων από την παλαιότερη ως τη σύγχρονη εποχή. Μπορείτε επίσης να επισκεφθείτε το Μουσείο Μπενάκη και να δείτε τη συλλογή με τις γιαννιώτικες δημιουργίες.

**Δημήτρης Ανδρεαδάκης,
*Από τη γη στον ουρανό***

**Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ • Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ
ΞΕΝΙΤΙΑΣ • Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΞΩ
ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ • ΤΑ
ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ • ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ**

Δημήτρης Μυταράς, *Κίτρινο τοπίο*

**Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ, Η ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ
ΔΗΛΑΔΗ των ανθρώπων από τον
τόπο όπου γεννήθηκαν και
μεγάλωσαν, είναι τόσο παλαιό
φαινόμενο όσο και η οργάνωση
τους σε κοινωνίες. Οι άνθρωποι
αναγκάζονται να ξενιτευτούν για
πολλούς και διάφορους λόγους –
ιστορικούς, πολιτικούς,
κοινωνικούς και οικονομικούς. Τα
κείμενα στην ενότητα αυτή έχουν
επιλεγεί για να δείξουν τις
διαφορετικές μορφές της
αποδημίας, τα συναισθήματα που
νιώθουν όσοι ξενιτεύονται, αλλά και
τον αγώνα επιβίωσης που δίνουν
οι μετανάστες, οι εκπατρισμένοι και
οι πρόσφυγες στις χώρες
υποδοχής τους.**

Ιωάννης Βηλαράς

Πουλάκι

Το ποίημα αναφέρεται σε ένα παλαιό πρόβλημα τον ελληνικού κόσμου, τον ξενιτεμό, ιδιαίτερα συνηθισμένο σε μερικές περιοχές (π.χ. στην Ήπειρο), λόγω ιστορικών, οικονομικών κ.ά. συνθηκών. Ο Ιωάννης Βηλαράς έζησε στα Γιάννενα την εποχή τον Αλή πασά και ήρθε σε επαφή με τους λαϊκούς ανθρώπους και τη δημοτική ποίηση όπου το θέμα της ξενιτιάς είναι κυρίαρχο.

Πουλάκι ξένο
ξενιτεμένο
πουλί χαμένο,
που να σταθώ;

**Ειδυλλιακή
εικόνα Έλληνα
ταχυδρόμου
σε
ταχυδρομικό
δελτάριο
(Συλλογή Μ.
Κωνσταντίνη)**

**Πού να καθίσω
να ξενυχτήσω,
να μη χαθώ;**

**Βραδιάζ' η μέρα,
Σκοτάδι παίρει,*
και δίχως ταίρι
πού να σταθώ;
Πού να φωλιάσω,
σε ξένο δάσο
να μη χαθώ;**

**Η μέρα φεύγει.
Η νύχτα βιάζει*
να ησυχάζει
κάθε πουλί.
Εγώ στενάζω,
το ταίρι κράζω*
ξένο πουλί.**

---

*παίρει: παίρνει *βιάζει: πιέζει

*κράζω: φωνάζω, καλώ

Κοιτάζω τ' άλλα
πουλιά ζευγάρι
αυτήν τη χάρη
δεν έχω πλια.*
Νύχτα με δέρει*
Με δίχως ταίρι,
χωρίς φωλία.

Γυρίζω να 'βρω
που να καθίσω
να ξενυχτήσω
καν μοναχό.
Κάθε κλαράκι
βαστάει πουλάκι
ζευγαρωτό.

Δεν με γρωνίζουν*
κι εδώ με διώχνουν
κι εκεί μ' αμπώχνουν.*

---

*πλια: πια, πλέον *δέρει: δέρνει

*γρωνίζουν: γνωρίζουν

*αμπώχνουν: διώχνουν, απωθούν

Πού να σταθώ;
Αχ, πώς να γένω,
Πού να πηγαίνω,
Να μη χαθώ;

Λυγάν οι κλάδοι*
τα φύλλα σειούνται,
γλυκοτσιμπιούνται
τα' άλλα πουλιά.
Κι εγώ το ξένο
το πικραμένο,
χωρίς φωλιά.

Από' να σ' άλλο
Πετάω δενδράκι,
να βρω κλαράκι
για να σταθώ,
για ν' ακουμπήσω
να ξενουχτήσω,
να μη χαθώ.

---

*οι κλάδοι: τα κλαδιά

Απορριμμένο*
Σε άγρι' αγκάθια
πικρά μου πάθια*
και ξενιτιές,
θρηνώντας μένω,
κι εκεί διαβαίνω
κακές νυχτιές

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*
τόμ. 4, Δωδώνη

---

*απορριμμένο: παρατημένο,
πεταμένο *πάθια: πάθη, συμφορές

Ερωτήσεις

1 Αντί να εμφανίσει ο ποιητής έναν ξενιτεμένο να μιλά για τις δυσκολίες της ξενιτιάς, παρουσιάζει ένα πουλάκι να τις αφηγείται. Πώς λέγεται αυτή η τεχνική; Την έχετε συναντήσει σε άλλα κείμενα του Ανθολογίου σας ή άλλου βιβλίου;

2 Ποιο είναι το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ξενιτεμένο πουλί; Σε ποιες στροφές διατυπώνεται αυτό;

3 Εξηγήστε την επανάληψη του ρήματος «ξενυχτήσω». Πώς λειτουργεί μέσα στο ποίημα;

Διαθεματικές εργασίες

1 Η εμπειρία της ξενιτιάς για το σύγχρονο Έλληνα είναι περιορισμένο φαινόμενο. Είναι όμως πολύ συνηθισμένο για τους κάθε λογής μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα.

Οργανώστε μια μικρή έρευνα σε ανθρώπους του περίγυρου σας (συμμαθητές, φίλους, γείτονες κ.λπ.) και ζητήστε τους να σας μιλήσουν για το πώς αισθάνεται ένας ξενιτεμένος στη χώρα μας.

Συζητήστε στην τάξη τα πορίσματα της έρευνας.

2 Ένα συνηθισμένο θεματικό μοτίβο στα δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς είναι ο γυρισμός του ξενιτεμένου, που έχει πανάρχαια καταγωγή. Το μοτίβο αυτό το συναντάμε ήδη στην ομηρική *Οδύσσεια*. Αναζητήστε δημοτικά τραγούδια που να αναφέρονται στο γυρισμό του ξενιτεμένου και συγκρίνετε τα (προσπαθώντας να βρείτε ομοιότητες) με τη ραψωδία ψ της *Οδύσσειας* (ειδικότερα με τους στίχους 109-121 και 177-209).

Γιώργος Θεοτοκάς

Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού

Το πεζό κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την αρχή του Γ΄ κεφαλαίου του μυθιστορήματος Λεωνής (1940) του Γ. Θεοτοκά. Ο αφηγητής, πίσω από τον οποίο κρύβεται ο ίδιος ο συγγραφέας, μας μεταφέρει στις αρχές τον 20ού αιώνα στην πολυεθνική Κωνσταντινούπολη απ' όπου αντλεί υλικό και μοιράζεται νοσταλγικά μαζί μας τις νεανικές αναμνήσεις του. Παράλληλα όμως αναπαριστάνει το κλίμα της πόλης και της εποχής αυτής, καθώς και τον ελληνικό χαρακτήρα της, μέσα από τα έθιμα, τις σχέσεις των

*ανθρώπων, τους κοινούς χώρους,
τα αξιοθέατα και τα ιδρύματά της.*

Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού* ήτανε κόσμος ολόκληρος. Για να μπεις πλήρωνες εισιτήριο, οι μεγάλοι ένα γρόσι,* τα παιδιά μισό γρόσι, τα μωρά τίποτα. Τα όρια όμως ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες δεν ήτανε χαραγμένα πολύ καθαρά και γινότανε, στην είσοδο, μεγάλες συζητήσεις με τους δημοτικούς υπαλλήλους για το τι έπρεπε να πληρώσει ο καθένας. Μόλις έμπαινες, αντίκριζες τους φύλακες που φορούσανε στολή και κρατούσανε

---

* Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού: κήπος στην Κωνσταντινούπολη. Το Ταξίμι είναι συνοικία, όπου και σήμερα ακόμη μένουν Έλληνες

* γρόσι: τουρκικό νόμισμα

μεγάλες βίτσες.* Γυρνούσανε παντού και παραμονεύανε τα παιδιά. Αν περπατούσες στα φυτεμένα μέρη, αν έκοβες λουλούδια ή κλαδιά, σε κυνηγούσανε και σε δέρνανε με τη βίτσα. Το ζήτημα ήτανε να μη σε πιάσουν, αν σ' έπιαναν, κανείς δεν μπορούσε να γλιτώσει. Αριστερά καθώς έμπαινες, ήταν η μεγάλη χαβούζα* με τα κόκκινα ψάρια. Είχε και μικρότερες χαβούζες, άλλες με ψάρια και άλλες χωρίς. Είχε και βατράχους πλήθος, φωνακλάδες και αστείους. Δεξιά ήτανε μια παράγκα που πουλούσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,* φιστίκια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και αλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μία δεκά-

---

*βίτσα: βέργα *χαβούζα: δεξαμενή

*σιμίτια: κουλούρια

ρα, αν παζάρευες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, το βράδυ αρρωστούσες λιγάκι, μα άξιζε ο κόπος.

Δεξιά κι αριστερά ήταν οι επίσημοι περίπατοι του Κήπου, που έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς τη

Βασίλειος
Χατζής,
Κεράτιος
κόλπος

μεγάλη πλατεία του κέντρου. Σ' αυτούς τους δρόμους ήταν όλο νταντάδες, γκουβερνάντες* και παιδιά φρόνιμα.

Εκεί συναντούσες και τις δυο Ιταλίδες αδελφές, την Ίντα και την Τζίλντα, πάντα ντυμένες με όμοια ρούχα. Ήτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκιές! Ο Λεωνής χαιρότανε

---

*γκουβερνάντες: νταντάδες

σαν τις έβλεπε, μα δεν ήξερε τι να πει μαζί τους. Στεκότανε και τις παρακολουθούσε που πηδούσαν σκοινί, ύστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τι θα λένε για μένα που κάθομαι έτσι και τις βλέπω;». Ντρεπότανε κι έφευγε. Μα σε λίγο ξαναπερνούσε από το ίδιο μέρος, με ύφος αδιάφορο, προφασιζότανε πως κάποιον γύρευε ή πως κάτι είχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνούσε. Εκεί παρουσιαζότανε καμιά φορά κι η Λουίζα η Γαλλίδα, ντυμένη με άσπρα δαντελένια φουστάνια, με τις μακριές καστανές μπούκλες της χυμένες στους ώμους της. Αυτή έκανε τη μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλούσε με τις δασκάλες. Ο Λεωνής την πείραζε, είχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στους δυο περιπάτους, καθώς και στα πλάγια του Κήπου,

ήτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Εκεί βασίλευαν οι συμμορίες, τα αγόρια του Λυκείου με επί κεφαλής τον Πάρη, το Μένο και το Δήμη, τα αγόρια του Ζωγραφείου, τα αγόρια της Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου,* τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων* και διάφορα αδέσποτα αγόρια που δεν ανήκανε σε κανένα σχολειό και τα λέγανε: η μορταρία.* Η κάθε συμμορία διάλεγε μια περιοχή που ήταν η έδρα της και δεν άφηνε κανένα αγόρι, έξω από τα μέλη της, να πλησιάσει εκεί. Τα σύνορα όμως δεν ήτανε σεβαστά και γινότανε

---

*Ζωγράφειο και Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου: ελληνικές σχολές της Κωνσταντινούπολης *φρέρηδες: καθολικοί ιερείς και καθηγητές

*μορταρία: αληταρία

συχνά μεγάλοι καβγάδες, ανάμεσα στις συμμορίες, και καμιά φορά και πετροπόλεμος.

Η Κωνσταντινούπολη: Το Πέραν και ο Γαλατάς (επιστολικό δελτάριο)

Τα κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος* και το κλέφτικο. Τα βαρελάκια παιζόντανε με πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς και διαγωνισμούς, που αν ήθελε

---

*μπίκος: παιχνίδι σκοποβολής

κανείς να τα βάλει όλα αυτά στο χαρτί μπορούσε να γίνει ολόκληρη διατριβή. Όλοι όμως ήξεραν τους νόμους του παιχνιδιού, απέξω κι ανακατωτά, χωρίς να τους έχουνε διδαχτεί ποτέ. Ήτανε παραδομένοι από αμνημονεύτους χρόνους, μαζί με τους θρύλους του Βυζαντίου, τους άρπαζε κανείς μες στον αέρα του Κήπου τον ίδιο καιρό που μάθαινε και το άλφα-βήτα. Επίσης τα σκλαβάκια ήταν ένα παιχνίδι περίπλοκο που χρειαζότανε ευστροφία και τέχνη. Σ' αυτό λάβαιναν μέρος συχνά και κορίτσια και τότε παιζότανε με μεγάλη ευγένεια και αξιοπρέπεια. Ο μπίκος ήταν ένα παιχνίδι σκοποβολής, που παιζότανε με μεγάλες πλατιές πέτρες, κατά προτίμηση με κομμάτια μάρμαρο από σπασμένα τραπεζάκια του καφε-νείου, κι είχε κι αυτός τη νομοθεσία

του, το κλέφτικο όμως ήταν ένα παιχνίδι ηρωικό. Τα παιδιά μοιραζότανε σε δυο μερίδες που παράσταναν τους κλέφτες και τους αστυνόμους. Η κάθε μερίδα είχε τον αρχηγό της και το μοίρασμα γινότανε με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει ισορροπία στις δυνάμεις. Ύστερα οι κλέφτες έπαιρναν δρόμο και χανόντανε μες στα φυλλώματα του Κήπου κι οι αστυνόμοι ξεκινούσαν να τους ανακαλύψουν. Ο νόμος του κλέφτικου ήτανε πως, αν οι αστυνόμοι έπιαναν ένα κλέφτη και τον χτυπούσαν στη ράχη, αυτό εσήμαινε πως τον είχανε συλλάβει ή σκοτώσει και τον έβγαζαν από το παιχνίδι. Ο νόμος αυτός όμως ήτανε δίκικο μαχαίρι, γιατί κι οι κλέφτες μπορούσαν με τον ίδιο τρόπο να βγάλουν από το παιχνίδι τους αστυνομικούς. Ο καθένας λοιπόν

πρόσεχε να μη βρεθεί μοναχός του απέναντι σε πιο δυνατούς αντιπάλους και τον πιάσουνε και τον χτυπήσουνε στη ράχη. Αν δεν πρόφταινες να το σκάσεις, μπορούσες να κολλήσεις σε κανένα τοίχο ή να πέσεις καταγής ανάσκελα, φυλάγοντας τη ράχη σου, με μπουνιές και κλοτσιές, ώσπου να έρθουν οι δικοί σου να σε σώσουν. Όλη η τέχνη ήτανε να τα καταφέρνεις να απομονώνεις τον αντίπαλο και να τον βγάζεις από το παιχνίδι. Μπορούσε όμως κανείς και να ταμπουρωθεί σε καμιά εγκαταλειμμένη παράγκα, σε κανένα υπόγειο ή σε άλλο βολικό μέρος και να αμυνθεί με όλα τα μέσα, με ξύλα, με πέτρες, με χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ένας άλλος νόμος ήτανε πως δεν είχες το δικαίωμα να ξεφύγεις έξω από τα κάγκελα του Κήπου. Αν το έκανες

αυτό, ήτανε προδοσία κι όλοι σε κατηγορούσαν.

Στην κεντρική πλατεία ήτανε δυο κτίρια, το οίκημα του καφενείου, που αντιλαλούσε συνεχώς από ξεφωνητά των γκαρσονιών, κι η πέτρινη εξέδρα της μεγάλης ορχήστρας, ψηλή, ανοιχτή από τα πλάγια και σκεπασμένη μ' έναν τρούλο σαν εκκλησία. Εκεί, τις Κυριακές, οδηγούσε την ορχήστρα ο περίφημος Τούρκος μάεστρος Ισχάν μπέης και μαζευότανε από κάτω μεγάλο πλήθος και τον σεριάνιζε,* γιατί έκανε τέτοια σκέρτσα με την μπαγκέτα του, που ήτανε σωστό θέαμα. Από κει και πέρα ήταν άλλος κόσμος. Ήταν τα τραπεζάκια του καφενείου, κάτω από τα πλατάνια και τις καστανιές, το μεγάλο υπαίθριο μπαρ με τις

---

*τον σεριάνιζε: τον χάζευε

ψάθινες πολυθρόνες και τα τραπεζάκια του στολισμένα με λουλούδια, οι κομποί νέοι με ψαθάκι, σκληρό κολάρο, σκούρο σακάκι και άσπρο λινό παντελόνι, οι ωραίες κυρίες, σφιχτοδεμένες μες στους κορσέδες,* με στενόμακρα φουστάνια και πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια και πουλιά, ήταν οι οικογένειες, ήταν οι βοερές πολιτικές συζητήσεις, τέλος πάντων ο κόσμος των μεγάλων. Τα τραπεζάκια έπιαναν μεγάλη έκταση κι έφταναν ίσαμε την άκρη του Κήπου, που σχημάτιζε σαν ένα μπαλκόνι κι έβλεπε από κάτω του το Βόσπορο κι αντίκρυ την όχθη της Ασίας και το Σκουτάρι. Δεξιά ξανοιγότανε ο ορίζοντας της Προποντίδας με τα

---

*κορσέδες: λαστιχένιες φαρδιές ζώνες

Πριγκηπόνησα, μισοσβησμένα μες στην ελαφριά ομίχλη. Ήταν ένα πανόραμα που σου γέμιζε το μάτι κι οι ξένοι περιηγητές στεκόντανε και το θαύμαζαν με τις ώρες. Εκεί έπαιζε το καλοκαίρι ο υπαίθριος κινηματογράφος και, κάθε βράδυ, σαν ήτανε να αρχίσει, γινότανε ένα είδος ιεροτελεστίας. Μαζευόντανε όλες οι συμμορίες πίσω από την οθόνη, από όπου έβλεπε κανείς περίφημα, μονάχα που τα έβλεπε όλα ανάποδα, και τα πρόσωπα και τα γράμματα, μα αυτό δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Μόλις λοιπόν άρχιζε και σκοτεινίαζε κι είχε πια συναχτεί το παιδοθέμι* και αδημονούσε* και κλοτσούσε το χώμα, ερχότανε ένας όμιλος από υπαλλήλους του Κήπου

---

*παιδοθέμι: παιδομάνι

*αδημονούσε: ανυπομονούσε

Η Κωνσταντινούπολη: Ο Κεράτιος κόλπος (επιστολικό δελτάριο)

που κουβαλούσαν, με ύφος τελετουργικό, ένα πελώριο λάστιχο του ποτίσματος. Το συνδέανε με μια βρύση, το ξεδίπλωναν κι άρχιζαν να καταβρέχουν την οθόνη. Καμιά φορά το νερό δεν ερχότανε, οι υπάλληλοι έφερναν εργαλεία, γινότανε ιστορία ολόκληρη. Τέλος το νερό πιτσιλούσε με δύναμη το πανί κι οι συμμορίες, έξαλλες, χειροκροτούσαν, πετούσαν τα

καπέλα τους στον αέρα και
φώναζαν ζήτω. Κανείς δεν ήθελε να
λείψει απ' αυτήν τη σκηνή.

Γ. Θεοτοκάς, *Λεωνής*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

1 Ποια θέση είχε στην παιδική ζωή του αφηγητή ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού; Απαντήστε κάνοντας αναφορά σε χωρία του κειμένου.

2 Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η συνύπαρξη αλλόθρησκων και αλλόφυλων στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές του περασμένου αιώνα;

3 Περιγράψτε κι εσείς, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν του αφηγητή, ένα ομαδικό παιχνίδι που παίζετε με τους φίλους σας.

4 Συνθέστε ένα μικρό κείμενο για την πόλη ή το χωριό σας, τους ανθρώπους και τις συνήθειες τους.

Διαθεματικές εργασίες

1 Ζητήστε από τους γονείς σας να σας περιγράψουν τα παιχνίδια της παιδικής τους ηλικίας. Περιγράψτε τα κατόπιν στους συμμαθητές σας.

2 Ζωγραφίστε τον Κήπο του Ταξιμιού ή ένα τμήμα του, παίρνοντας ιδέες από την περιγραφή του αφηγητή.

Διδώ Σωτηρίου

Ταξίδι χωρίς επιστροφή

Στο απόσπασμα αυτό από το μυθιστόρημα *Οι νεκροί περιμένουν* η συγγραφέας Διδώ Σωτηρίου μάς μεταφέρει στην ατμόσφαιρα της Σμύρνης τον 1922, λίγα εικοσιτετράωρα πριν από την πυρπόληση της πόλης και τον ξεριζωμό των Μικρασιατών από τις εστίες τους. Η Δ. Σωτηρίου ψυχογραφεί τους ήρωες της και αφήνει να διαφανεί πόσο ανυπεράσπιστος είναι ο απλός άνθρωπος στις κρίσιμες στιγμές της Ιστορίας, όταν τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία χωρίς να μπορεί ο ίδιος να μεταβάλει την πορεία τους.

Δεν πρόλαβε ο θείος Γιάγκος να πάει το πρωί στο γραφείο του και νάτος ξαναγύρισε με την Τζένη Πολιτίδου.

- Ερμιόνη, είπε, με φωνή συγκινημένη μα αποφασιστική, το βράδυ αργά φεύγετε με το βαπόρι για τον Πειραιά. Τα σκεφθήκαμε τα πράματα με την Τζένη, και βρήκαμε πως έτσι θα είναι καλύτερα. Ο αδερφός μου ο Γεράσιμος κι εγώ θα μείνουμε μία δυο μέρες να ταχτοποιήσουμε τις δουλειές μας και μετά, αν χρειαστεί, θα 'ρθούμε κι εμείς.

Η θεία μου έχασε το χρώμα της.

- Γιάγκο, δε θα φύγω δίχως εσένα, ποτέ! Είναι λοιπόν τόσο άσχημη η κατάσταση;

Ο θείος κατέβασε το κεφάλι για να κρύψει την απελπισία του.

- Είναι, Ερμιόνη, δε σου το κρύβω. Όμως, υπάρχουν και ελπίδες,

**ακόμα, υπάρχουν... Ο Θεός είναι
μεγάλος! Πάντως εσείς θα φύγετε
σήμερα. Μην επιμένεις, μη με
στενοχωρείς. Έχω ανάγκη να
συγκεντρωθώ. Πρέπει να φύγω
αμέσως για το εργοστάσιο. Εσύ
πήγαινε στο σπίτι, αν νομίζεις πως
χρειάζεται να πάρεις τίποτα.**

**Σκηνή
της καταστροφής
της Σμύρνης
(πάνω αριστερά
εικονίζεται
ο μητροπολίτης
Χρυσόστομος)**

**σε λαϊκή εικόνα της εποχής (Εθνικό
Ιστορικό Μουσείο, λεπτομέρεια)**

Όταν έφυγε ο θείος Γιάγκος, η θεία μου έμεινε εκεί στη θέση της, απολιθωμένη, άβουλη, νεκρή. Έστερα την έπιασε πάλι το στομάχι της κι άρχισε να κάνει εμετούς, όπως τότε στην καταστροφή την πρώτη, του Αϊντινιού.* Για λίγη ώρα πάλευε αναποφάσιστη: «Να κατέβω στο σπίτι; να μην κατέβω;». Στο τέλος είπε στη κυρα-Χρυσή να πάει εκείνη και να προσέξει να μαζέψει ό,τι πολυτιμότερο υπήρχε και να γεμίσει τις δυο πελώριες κασόνες που είχαμε για να κρύβουμε τα χειμωνιάτικα.

- Πήγαινε κι εσύ, Αλίκη, μου είπε, ν' αποχαιρετήσεις τη μητέρα και τον πατέρα σου. Γρήγορα, δεν έχουμε πολύν καιρό.

---

*του Αϊντινιού: του Αϊδινίου, πόλης της Μικρασίας

Έτρεξα να ντυθώ. Αισθανόμουν ανατριχίλες, σαστισμάρα και διάθεση να κλάψω. Σε λίγο μπήκε στο δωμάτιο μου η θεία Ερμιόνη. Στα χέρια της κρατούσε μια σακουλίτσα με λίρες.

- Αυτά, δώσε τα στη μητέρα σου, μου είπε, και πες της (εδώ η θεία μου μεταχειρίστηκε πληθυντικό) να τα φυλάξουν, να μην τα ξοδέψουν. Μόλις δουν πως πλησιάζουν οι Τούρκοι, να μπαρκάρουν με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καΐκι. Μη γελαστούν και ξενοιαστούν. Ακούς;

Εκείνη τη στιγμή μου φάνηκε πως άνοιξαν δυο πελώρια παράθυρα και μπήκε φως, αέρας και ήλιος μέσα στην μικρή ψυχή μου που πνιγότανε. Θα ήθελα να πέσω στην αγκαλιά της θείας Ερμιόνης και να της πω πόσο την είχα παρεξηγήσει και πόσο καλή ήταν. Μα δεν υπήρχε

καιρός για τέτοιες εκδηλώσεις.
Γύρισα μόνο και την κοίταξα με
μάτια δακρυσμένα και γεμάτα
αγάπη. Πήρα την πολύτιμη
σακουλίτσα και την κυρα-Χρυσή και
τρέξαμε για το σταθμό.

Σ' όλη τη διαδρομή, καθώς αγκο-
μαχούσε το τρενάκι του Μπουτζά*
για να φτάσει στη Σμύρνη, αγκομα-
χούσε κι η καρδιά μου από αγωνία.
Τα μάτια μου παίζανε νευρικά αρπά-
ζοντας εκείνες τις όλο γαλήνη εικό-
νες του ήρεμου τοπίου: τα περιβόλια
με τα δέντρα, που τα κλαριά τους
γερνάνε ως κάτω απ' τον πλούσιο
καρπό, τα κοκκινόμαυρα χρώματα,
που ρουφούσαν ηδονικά τα τρεχού-
μενα λαχταριστά νερά, τις αγελάδες
και τ' άλογα που αδιάφορα μασού-

---

*του Μπουτζά: προαστίου της
Σμύρνης

λιζαν το αφράτο χορτάρι τους. Εδώ κι εκεί αμέριμνοι οι χωρικοί με τις κουνιστές τους βράκες, σκάλιζαν τη γης και όργωναν τ' αμπέλια που θα πότιζαν αύριο με το χυμό τους το κέφι των εύθυμων Σμυρνιών, για να τραγουδούν και ν' αγαπούνε...

Μέσα μου πάλευε η συγκίνηση με την οργή. Γιατί πάλι αυτή η αναταραχή κι η τρικυμία; Γιατί οι άνθρωποι του τόπου μας έπρεπε να τρέχουν κυνηγημένοι και να σκοτώνονται. Γιατί να καίγονται πάλι τα σπίτια τους και τα σπαρτά τους και οι ελπίδες τους; Γιατί δε βρισκόταν ένας τρόπος να ζει ο καθένας στη γη των προγόνων του και να τη δουλεύει ήσυχα και καλά, είτε Τούρκος ήταν είτε Έλληνας; Να 'ταν από Θεού δοσμένο τότε, δε θα 'ταν πόλεμος, θα 'ταν σεισμός, αστροπελέκι, πλημμύρα. Τούτη τη

συμφορά ποιοι άνθρωποι να τη
φτιάχναν και γιατί;

Όταν φτάσαμε στην οδό
Μοσκόφ και είδα όλους τους
δικούς μου μαζεμένους να τρώνε
ξένοιαστοι, κάτι ξεσφίχτηκε μέσα
μου. Κανείς εδώ δε φαινόταν
ανήσυχος. Μήπως ήταν υπερβολι-
κές οι ειδήσεις του θείου μου;

Η κυρα-Ευανθία σερβίριζε ένα
μυρωδάτο μουσακά και σουλήνες*
παραγεμιστές. Ρίχτηκα κι εγώ στο
πιάτο μου κι άρχισα να τρώω τα
γευστικά φαγητά της μητέρας και ν'
ακούω τ' αστεία δυο καλεσμένων
αξιωματικών που χαριεντίζονταν με
τη Ριρή και τη θεία Ελένη. Την ώρα
του καφέ ο πατέρας επέμενε να παί-
ξει η Ριρή στο πιάνο το Τροβατόρε*

---

*σουλήνες: φαγώσιμα θαλασσινά

*Τροβατόρε: όπερα του Βέρντι

που τ' αγαπούσε, ενώ εκείνη διαμαρτυρόταν.

- Ωχ, καλέ μπαμπά κι εσύ, με τις αρχαιολογίες σου!

Τα νοήματα που μου έκανε η κυρα-Χρυσή από την πόρτα, μου θύμισαν το σκοπό της επίσκεψης μου. Έσκυψα στ' αυτή της μητέρας και της είπα:

- Μανούλα, πάμε έξω. Έχω κάτι πολύ σοβαρό να σου πω.

Της εξήγησα όλα, όπως τ' άκουσα, κι όπως μου τα είπε θεία Ερμιόνη και της έδωσα τη σακούλα με τις λίρες.

Μόλις μπήκε ο πατέρας, η μαμά έκρυψε αμέσως τα λεφτά. Η βιασύνη της εκείνη μ' έκανε να καταλάβω πόσο είχε λείψει μεταξύ τους η εμπιστοσύνη.

- Τι συμβαίνει;, ρώτησε ο πατέρας.

Κοίταξα ερευνητικά τη μητέρα μου και ζήτησα να διαβάσω στα μάτια της τι έπρεπε να πω. Μα εκείνη βιάστηκε να του απαντήσει:

- Το παιδί φεύγει ταξίδι με τη θεία του και την οικογένεια του Γεράσιμου.**
- Μπα; και πως τώρα δα, στα καλά καθούμενα;**
- Μα, ως λένε, δεν είναι κι εντελώς καλά καθούμενα. Κάτι, τα νέα απ' το μέτωπο είναι άσχημα.**
- Άσχημα; Όλο απαισιόδοξα τα βλέπει ο Γιάγκος. Μια θα υποχωρεί, μια θα προχωρεί ο στρατός μας. Αυτά μου λέγανε, τώρα ακριβώς, οι καλεσμένοι μας. Ας πάνε στο ταξιδάκι τους όμως οι άνθρωποι, και με το καλό να ξαναγυρίσουν.**

Η αισιοδοξία όλου του κόσμου εκεί μέσα και η ευθυμία τους έκανε πολύ ευκολότερο τον αποχαιρετισμό μας. Τ' αδέρφια μου με ζήλευαν

που θα γνώριζα την Αθήνα κι όλοι μου παράγγελλαν να τους φέρω κάτι για ενθύμιο.

Όταν βγήκα στην εξώπορτα, ξαναγύρισα και φίλησα πάλι τη μητέρα μου.

- Μανούλα, της είπα, μην ξεχάσεις.

Όταν χρειαστεί με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καΐκι... Ακούς;

Καθώς διέσχιζα την οδό Μοσκώφ ένιωσα το ίδιο αίσθημα που είχα όταν μ' έστειλαν μακριά απ' το σπίτι μου, με τη γκρίζα εκείνη βαλιτσούλα και τα σταχτιά σύννεφα στην καρδιά. Θα γυρίσω τάχα ξανά στ' αγαπημένα τούτα σοκάκια, αναλογίστηκα με συντριβή. Θα ξαναδώ τη μητέρα μου; Τι νέες βαριές εκπλήξεις μας φύλαγε το μέλλον;

Δ. Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν*,
Κέδρος

Ερωτήσεις

1 Πώς αντιδρούν τα πρόσωπα του συγγενικού και οικογενειακού περιβάλλοντος της αφηγήτριας όταν ακούνε ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και τα σπίτια τους; Πού οφείλεται η διαφορά στις αντιδράσεις τους;

2 «Μέσα μου πάλευε ... και γιατί;»: Ποια αντιφατικά συναισθήματα και απορίες κατακλύζουν την ηρωίδα και τι είδους ψυχικό κόσμο αποκαλύπτουν;

Διαθεματικές εργασίες

1 Οργανώστε μια ωριαία εκδήλωση στην τάξη με θέμα τη Μικρασιατική καταστροφή. Ο δίσκος Μικρά Ασία των Απόστολου Καλδάρα και Πυθαγόρα, καθώς και

το μυθιστόρημα *Ματωμένα χώματα* θα σας δώσουν μουσικό και λογοτεχνικό υλικό.

2 Αν ζείτε σε πόλη που κατέφυγαν Μικρασιάτες, συνθέστε έναν κατάλογο με ονομασίες προσφυγικών περιοχών ή έναν πίνακα με ονομασίες οδών, που σχετίζονται με τους πρόσφυγες του 1922. Ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή της Γεωγραφίας.

Η Σμύρνη στις φλόγες
(φωτογραφία εποχής)

Θανάσης Βαλτινός

Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται

Το αυτοτελές απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το βιβλίο Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη (Βιβλίο πρώτο: Αμερική), όπου ο Θ. Βαλτινός καταγράφει περιστατικά από την περιπετειώδη ζωή του ήρωά του, μετανάστη στην Αμερική, στις αρχές τον 20ού αιώνα. Στο συγκεκριμένο τμήμα παρουσιάζονται οι συνθήκες που ωθούσαν στον ξεनिτεμό και οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν όσοι ήθελαν να μεταναστεύσουν. Ο συγγραφέας μάς μεταφέρει στο κλίμα της εποχής με την απλότητα της περιγραφής και

της γλώσσας του, κυρίως όμως με τη φυσικότητα και τον καθημερινό τόνο που δίνει στο κείμενό του.

Το 903* αποφάσισα κι εγώ να ξε-
νιτευτώ. Σηκώθηκα μίαν αυγή,
στις δεκαπέντε Μαρτίου, ημέρα
Παρασκευή, πήρα οχτακόσιες
δραχμές, και αξημέρωτα πέρναγα
το Νούδιμο του Ορχομενού. Αποκεί
έπεσα στον κάμπο της Μηλιάς.
Τότε ακόμα ο δρόμος Λεβίδι-
Τρίπολη δεν ήταν φτιαγμένος,
πηγαίναμε από Κακούρι μεριά.

Έφτασα στην Τρίπολη το
απομεσήμερο κι έμεινα το βράδυ σ'
ένα χάνι Βασιλείου Μαχαίρα ή
Αναγνωστόπουλου, Δαραίου.
Αυτός είχε μπακάλικο, μαγεριό και
κρεβάτια για ύπνο. Το πρωί στις

---

*Το 903: το 1903

πέντε πήγα στο σταθμό κι έβγαλα εισιτήριο για Πειραιά, δέκα δραχμές και ογδόντα λεφτά.

Έρθε το τρένο μπήκα μέσα, περάσαμε τον Αχλαδόκαμπο, τη μεγάλη γέφυρα, Μύλους, Άργος, Κόρινθο. Περάσαμε τον Ισθμό, από πάνω εμείς από κάτω τα πλοία. Είχα σύσταση για έναν πατριώτη μου στον Πειραιά, Ιωάννη Τσέκο ή Λαβωμένο. Ήταν πολλούς χρόνους εκεί και είχε τραυματιστεί στο επαναστατικό,* από σφαίρα στο κεφάλι, πάντα την πάντα,* δίχως να τον βλάψει στα μυαλά. Και ο Πειραιάς τον ονόμασε Λαβωμένο. Αυτός είχε και αδερ-

---

*στο επαναστατικό: δηλαδή στην τελευταία επανάσταση στην Κρήτη

*πάντα την πάντα: από την μια πλευρά στην άλλη, είχε τραύμα διαμπερές

φούς, τον καπετάν Πέτρο, μεγάλο παλικαρά, τον Βασίλειο Τσέκο ή Κακόχρηστο, ληστή Πατρών και περιφέρειας. Εκείνη την εποχή είχαν δόξα μεγάλη.

Πήγα τον βρήκα στο σπίτι του, με πήρε, δεν ήξερα την πόλη, με πήγε στο ξενοδοχείο.

Το πρωί ήρθε να πάμε στο γιατρό της εταιρείας να επιθεωρηθώ. Η εταιρεία άνοιγε αργά και χρειάστηκε να περιμένουμε. Σε καμιά ώρα φάνηκε ο γιατρός, μπήκαμε μέσα, με εξέτασε, μ' έβγαλε σκάρτο από τραχώματα.*

Μου 'δωσε συνταγή να παίρνω φάρμακα, να ρίχνω στα μάτια μου να καθαρίσουν. Και με το νυστέρι

---

*Τραχώματα: ασθένεια μολυσματική των ματιών

άρχισε να κόβει τα σπυράκια από μέσα τα ματόφυλλα.

Απελπίστηκα που δε θα πέρναγα.

Είχε ένα τρένο το δείλι για Μύλους και ήθελα να φύγω.

Μου λέει ο Τσέκος, πάμε στο σπίτι.

Και με πήρε στο σπίτι του να φάμε. Το σπίτι ήταν μικρό, ένα δωμάτιο για τους ξένους το κράταγε ο αδερφός του, ο καπετάν Πέτρος, άρρωστος.

Είχε και δυο γιους, Νίκο και Μπάμπη, και κορίτσια. Με δέχτηκαν καλά και σήμερα βρίσκονται οι φαμελιές τους στον Πειραιά. Αποφάγαμε, σηκώθηκα να φύγω. Μου είπαν αυτοί να μείνω να φύγω την αυγή, να μην ξενυχτήσω στο δρόμο.

Δεν τους άκουσα, ήμουν φαρμακωμένος.

Μπήκα στο τρένο, μέσα στο βαγόνι είδα έναν που έμοιαζε ξενοφερμένος. Έκατσα κοντά του και πιάσαμε κουβέντα.

Τον ρώτησα πού ήταν.

- Στην Αμερική.**
- Τώρα έρχεσαι;**
- Μάλιστα.**
- Από ποιο μέρος;**
- Από το Σικάγο.**

Το κτίριο της εταιρείας Φορντ στο Ντιτρόιτ των ΗΠΑ (επιστολικό δελτάριο)

- Γνώρισες κανέναν Δαραίο εκεί;
- Ναι, τον Αναστάσιο Μεγρέμη.
- Είναι καλά;
- Καλά.
- Από ποιο μέρος είσαι του λόγου σου;
- Από το Άργος, το χωριό Μπερμπάτι.
- Το όνομα σου;
- Γρηγόριος Γκορίτσας.
- Πώς περνάγατε στην Αμερική;
- Πολύ καλά, ό,τι θέλαμε τρώγαμε. Φτηνά πράματα, ρούχα, παπούτσια.
- Το μεροκάματο;
- Άλλος δύο δολλάρια, άλλος ένα κι εβδομήντα πέντε, άλλος ενάμισι.
- Δουλειές πολλές;
- Πολλές. Γραμμές, μίνες* για το χρυσό, για κάρβουνο και άλλες.

---

*μίνες: υπόνομοι των μεταλλείων

- Και τι ήθελες στην Ελλάδα;
- Ήρθα να δω τους γονιούς μου και θα φύγω πάλι.
- Τότε έκανες καλά. Εδώ μεγάλη φτώχεια. Ο κόσμος κιντυνεύει, σήκωσε φτερό* για έξω. Κάργα* τα καράβια με τρεις χιλιάδες το καθένα, όλο παιδαρέλια. Δω εκεί* κανέναν σαραντάρη.

Φτάσαμε στο Άργος κι εγώ κατέβαινα για Μύλους.

Αυτός θα έμενε.

Γεια σου, του λέω, φίλε, χωρίζουμε.

Μου λέει, μείνε στο Άργος, απόψε θα μείνουμε μαζί. Και αύριο φεύγεις.

---

*σήκωσε φτερό: ξεσηκώθηκε

*κάργα: επίρρημα, για να δηλώσουμε κάτι πολύ γεμάτο *δω εκεί: αραιά και πού, καμιά φορά

Του λέω καλά.

Άργος-Μύλους, το εισιτήριο ήταν πενήντα λεφτά. Κι έτσι το αποφάσισα.

Πήραμε τις βαλίτσες του και πήγαμε στην πόλη. Μου λέει έχω έναν κουμπάρο εδώ και πρέπει να τον βρω, να αφήσω τα πράγματα μου. Μείνε εσύ να τα φυλάς και εγώ θα πάω.

Ήταν ένα απόκεντρο εκεί, κάτι σοκάκια στενά. Παραμέσα η πόλη ωραία, πλατείες, δρόμοι, εκκλησίες, εμπορικά.

Αλλά τα απόκεντρα βρόμαγαν.

Πήγε αυτός στον κουμπάρο του, έκατσε πλέον της ώρας.

Ήρθε κανένα καιρό,* είχε πέσει η νύχτα.

- Τον βρήκες τον κουμπάρο σου;

---

*κανένα καιρό: κάποια στιγμή

- Τον βρήκα.
- Τι σου είπε;
- Να πάω τις βαλίτσες μου εκεί.
- Θα τις πας;
- Θα τις πάω.
- Δίνεις μπέσα* σ' αυτόν με τα πράγματά σου, ρούχα και διάφορα που έχεις μέσα;
- Γιατί;
- Αύριο θα σου πει δεν έφερες τίποτα και πού σε είδα. Αν θέλει σε κάνει και καλά, βράδυ είναι ποιος σε γνωρίζει.
- Λες;
- Έλα να πάμε στο ξενοδοχείο, να πάρουμε το κλειδί του δωματίου να είσαι ασφαλισμένος. Μη δίνεις μπέσα στον καθένα. Κι εγώ αν ήθελα, ξέρω ένα δρόμο Καπαρέλι-Σάγγα, σου τ' άρπαζα και το 'σκαγα.

---

*Δίνεις μπέσα: έχεις εμπιστοσύνη

Πήγαμε στο ξενοδοχείο, βάλαμε τις βαλίτσες στο δωμάτιο, πήραμε το κλειδί, βγήκαμε έξω.

Μπήκαμε σ' ένα μαγέρικο,* φάγαμε, δε μ' άφησε να πληρώσω.

Πήγαμε ύστερα στο καφενείο, πάλι δε μ' άφησε. Το πρωί σηκωθήκαμε, διατάξαμε καφέδες, έκανα να βγάλω λεφτά, τίποτα. Πλήρωσε και τον ύπνο.

Αλλά, του λέω, είναι μπενετάδες* τώρα.

Πήγαμε στο σταθμό, και έβγαλα εισιτήριο. Του 'δωσα τη σύστασή μου κι αυτός τη δική του, για να 'χουμε αλληλογραφία, σα φίλοι πια που γνωριστήκαμε, φάγαμε, κοιμηθήκαμε μαζί.

---

* μαγέρικο: μαγειρείο * μπενετάδες: το αποχαιρετιστήριο γεύμα που παραθέτει αυτός που μεταναστεύει

Έρθε το τρένο από το Ανάπλι και χωρίσαμε.

Μπήκα μέσα, κατέβηκα στους Μύλους. Αποκεί πήρα το άλλο για την Τρίπολη. Αυτό πήγαινε αργά, είχε παρουσιαστεί μια έλλειψη από κάρβουνο και πάλευε να πάει με ξύλα. Τα είχαν κανονίσει έτσι οι σιδηροδρομικοί. Στον ανήφορο της Αντρίτσας μας έπιασε μια ψιχάλα μικρή και η μηχανή άρχισε να καλντίζει.* Δεν είχε στίμη* δυνατή να φύγει και στεκόταν και γλίστραγε πίσω και ροβολάγαμε* οι επιβάτες να ρίχνουμε χαλίκια στις ρέλες,* να ξαναπαίρνει μπροστά.

---

*να καλντίζει: να φεύγει προς τα πίσω *στίμη: ατμός *ροβολάγαμε: κατεβαίναμε *στις ρέλες: στις γραμμές του τρένου

Μέχρι να πιάσουμε ίσιωμα μας
έβγαλε την ψυχή.

Φτάσαμε στην Τρίπολη βράδυ,
τα φώτα είχαν ανάψει. Πήγα
κοιμήθηκα τη νύχτα στου Δαραίου,
το πρωί έφυγα.

Έκοψα πάλι μέσα από τον
κάμπο της Μηλιάς, πέρασα το χάνι
του Τουνικιώτη κι άλλα ψηλότερα.

Έμεινα στο χωριό ένα χρόνο και
άρχισα τη θεραπεία.

Ο γιατρός να καθαρίζει τα
τραχώματα με το νυστέρι και να
ρίχνει μέσα τα φάρμακα που με
τριβόλιζαν.*

**Θ. Βαλτινός, Συναξάρι Αντρέα
Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο:
Αμερική, Άγρα**

---

* με τριβόλιζαν: με έτσουζαν, με
έκαιγαν

Ερωτήσεις

1 Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο ήρωας πριν ακόμα φύγει για την Αμερική; Εντοπίστε τις σχετικές αναφορές στο κείμενο.

2 Το βιβλίο από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα έχει τίτλο *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Αφού βρείτε την έννοια της λέξης «συναξάρι» και μελετήσετε το περιεχόμενο του κειμένου, εξηγήστε τον τίτλο.

Διαθεματικές εργασίες

1 Ποιες κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση και ποια τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι πρόκειται να μεταναστεύσουν;

2 Χωριστείτε σε ομάδες, καθεμιά απ' τις οποίες να ασχοληθεί με μία περίπτωση Ελλήνων μεταναστών (π.χ. μετανάστευση στην Αμερική, στην Αυστραλία, στη Γερμανία) ή με θέματα σχετικά με τη μετανάστευση (π.χ. αίτια του φαινομένου, συνθήκες υποδοχής, προσφορά των μεταναστών στην πατρίδα τους κ.ά.).

Μαρούλα Κλιάφα

Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο επιστολικό μυθιστόρημα της Μ. Κλιάφα, που κυκλοφόρησε το 2003. Την υπόθεση του έργου τη μαθαίνουμε μέσα από τις επιστολές που ανταλλάσσουν δύο δεκαπεντάχρονες κοπέλες, η Βερόνικα και η Ελένη. Η Βερόνικα είναι από την Αλβανία και μένει σε μια επαρχιακή πόλη· η Ελένη κατοικεί στην Αθήνα και προέρχεται από αστική οικογένεια της πρωτεύουσας. Η καθεμιά εκμυστηρεύεται στην άλλη τα προβλήματα και τις ανησυχίες της. Η Βερόνικα και η οικογένειά της,

λόγω της αλβανικής καταγωγής τους, βιώνουν την καχυποψία και την απόρριψη της τοπικής κοινότητας. Η Ελένη φαίνεται να μην αντιμετωπίζει τέτοια προβλήματα, αλλά στην πραγματικότητα βρίσκεται σε παρόμοια κατάσταση, καθώς είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες λόγω αυτοκινητικού ατυχήματος. Το πρόβλημά της όμως αυτό το αποκρύπτει από τη Βερόνικα.

1 Δεκεμβρίου

Αγαπημένη μου φίλη Ελένη,

Έλαβα το γράμμα σου και χάρηκα πολύ, γιατί φοβόμουνα πως με την αλλαγή της διεύθυνσης μπορούσε και να χαθεί. Ευτυχώς ο ταχυδρόμος είναι ο ίδιος – το διαμέρισμα που νοικιάσαμε είναι στην ίδια γειτονιά με το παλιό μας

σπίτι – κι έτσι απ’ την πλευρά αυτή δεν υπάρχει πρόβλημα.

Το πρόβλημα είναι οι νέοι μας γείτονες – θέλω να πω, οι ένοικοι των άλλων διαμερισμάτων – οι οποίοι, όταν έμαθαν από το διαχειριστή της πολυκατοικίας πως είμαστε από την Αλβανία, άρχισαν να μαζεύουν υπογραφές για να μας διώξουν. Δε θέλουν, λέει, να ζουν κάτω από την ίδια στέγη με ανθρώπους για τους οποίους δεν ξέρουν από πού κρατάει η σκούφια τους και τι καπνό φουμάρουν.

Προ ημερών η μαμά συνάντησε στο ασανσέρ την κυρία που μένει ακριβώς από κάτω από το δικό μας διαμέρισμα. Την καλημέρισε και, όταν της είπε ποια είναι, η κυρία αυτή άρχισε να βρίζει τη μαμά και να την κατηγορεί πως τάχα κάνουμε θόρυβο και την ενοχλούμε.

**«Τι ζητάτε στην Ελλάδα;», της είπε.
«Εδώ ζούνε τίμιοι άνθρωποι. Δε
θέλουμε μαχαιροβγάλτες μέσα στο
σπίτι μας. Να ξεκουμπιστείτε και να
φύγετε». Η μαμά δε μίλησε
καθόλου. Τι να της έλεγε;**

**Χθες είχαμε καινούριο επεισόδιο.
Ένας άλλος ένοικος συνάντησε στο
διάδρομο τον αδερφό μου και τον
αποκάλεσε βρομο-Αλβανό. Ο
Σπύρος ήρθε στο σπίτι σε κακά
χάλια. Τα έβαλε με τη μαμά. «Δεν
είναι ανάγκη να λες σ' όλο τον
κόσμο πως είμαστε από την
Αλβανία», της είπε.**

**Όταν γύρισε ο μπαμπάς από τη
δουλειά του, πήγε και βρήκε τον
ιδιοκτήτη του διαμερίσματος. «Τι θα
γίνει μ' αυτή την κατάσταση;», τον
ρώτησε. «Ε, τι να κάνουμε;
Υπάρχουν και ρατσιστές», του
απάντησε εκείνος και τον**

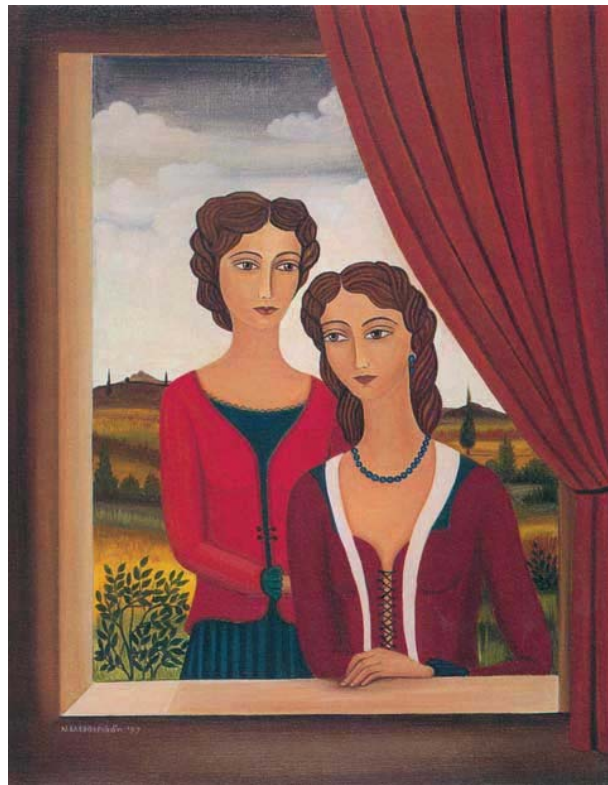
διαβεβαίωσε πως με τον καιρό θα τους περάσει.

Αυτούς μπορεί να τους περάσει. Εμάς όμως η ζωή μας έχει γίνει κόλαση. Γιατί δεν καταλαβαίνουν πόσο πολύ μας πληγώνουν; Εμείς δε βλάψαμε κανέναν. Τι διαφορά έχει αν είσαι Αλβανός, Έλληνας, Τούρκος ή Νιγηριανός; Όλοι πλάσματα του Θεού είμαστε. Γιατί μερικοί άνθρωποι γίνονται τόσο κακοί; Γιατί δεν μπορούν να ανεχτούν το διαφορετικό;

Φοβάμαι, Ελένη, πως δεν μπορείς να με νιώσεις. Δε φταις εσύ. Εσύ είσαι τυχερή. Ποτέ δε θα αντιμετωπίσεις μια παρόμοια κατάσταση. Δε θα δεις ποτέ το φόβο στα μάτια του γείτονα σου. Εσύ τα έχεις όλα: οικονομική άνεση, ομορφιά, έρωτα... Η ζωή είναι δική σου. Ενώ εγώ...

**Δεν μπορώ να συνεχίσω το
γράμμα μου. Ένας κόμπος έχει
σταθεί στο λαιμό μου και με πνίγει.**

Βερόνικα

**Νίκη Ελευθεριάδη, *Κοπέλες που
κοιτάζουν μέσα από το παράθυρο***

6 Δεκεμβρίου

**Αγαπημένη μου Βερόνικα,
Πολύ στενοχωρήθηκα με όσα
δυσάρεστα σου συμβαίνουν τώρα**

τελευταία. Έχεις δίκιο. Η ζωή καμιά φορά είναι πολύ σκληρή μαζί μας. Όμως να θυμάσαι πως ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς. Αυτό μου το έλεγε ο μπαμπάς μου όταν ήμουνα μικρή. Τότε δεν καταλάβαινα τι ακριβώς ήθελε να πει. Τώρα ξέρω.

Οι άνθρωποι που μένουν στην πολυκατοικία σας είναι... Τι να πω; Πώς να τους χαρακτηρίσω; Συμμερίζομαι απολύτως την αγανάκτησή σου.

Ιδιαίτερα συμφωνώ με αυτό που γράφεις: πως ο περισσότερος κόσμος δεν μπορεί να ανεχτεί το διαφορετικό. Αδιαφορεί για τον ανάπηρο, σιχαίνεται το μελαψό, νιώθει μίσος για όποιον δεν ντύνεται, δε χτενίζεται ή δε σκέφτεται όπως αυτός.

Το χειρότερο όμως δεν είναι να διαβάξεις το φόβο στα μάτια του άλ-

λου. Εκείνο που εμένα με πληγώνει είναι ο οίκτος και η υποκρισία. Σιχαίνομαι τους δήθεν διακριτικούς. Αυτούς που καμώνονται πως δεν αντιλαμβάνονται το πρόβλημα σου. Αυτούς που σε βρίσκουν ανήμπορο και σε προσπερνούν ή βιάζονται να στρέψουν αλλού το βλέμμα. Αυτοί είναι οι χειρότεροι.

Είμαι βέβαιη πως πολύ γρήγορα οι γείτονες σας θα αντιληφθούν το λάθος τους. Θα δεις. Όταν διαπιστώσουν πως είστε μια φιλήσυχη οικογένεια, οι φόβοι τους θα παραμεριστούν. Θα καταλάβουν πως ο κάθε ξένος δεν είναι και κακοποιός.

Δε σου γράφω περισσότερα, γιατί αύριο είναι η μεγάλη μέρα. Θα δώσουμε τον τρίτο αγώνα στο

μπάσκει. Πρέπει να κοιμηθώ νωρίς για να είμαι σε φόρμα.

**Χίλια γλυκά φιλάκια,
Ελένη**

Μ. Κλιάφα, Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς, Κέδρος

Ερωτήσεις

1 Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν η Βερόνικα και η οικογένεια της λόγω της αλβανικής καταγωγής τους;

2 Όπως σημειώνεται στο εισαγωγικό σημείωμα, η Ελένη είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες, αλλά η Βερόνικα δεν το γνωρίζει. Έχοντας αυτό υπόψη σας προσπαθήστε να «διαβάσετε» την επιστολή

της Ελένης στις πραγματικές διαστάσεις της.

Διαθεματικές εργασίες

1 Συγκεντρώστε στοιχεία για τους αλλοδαπούς που ζουν στην περιοχή σας. Σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση οργανώστε μια εκδήλωση γνωριμίας.

2 Τα γεγονότα και οι σκέψεις των κοριτσιών αποδίδονται μέσω των επιστολών που ανταλλάσσουν. Δοκιμάστε να ξαναγράψετε το απόσπασμα σε μορφή διαλόγου μεταξύ των δύο κοριτσιών.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ

Η Μαρούλα Κλιάφα γεννήθηκε το 1937 στα Τρίκαλα όπου και ζει μόνιμα με την οικογένειά της. Έχει σπουδάσει δημοσιογραφία και από το 1972 ασχολείται με τη λογοτεχνία, τη μελέτη της Τοπικής Ιστορίας, τη συλλογή λαϊκών παραμυθιών, παραδοσιακών παιχνιδιών και παλαιών φωτογραφιών. Τα περισσότερα βιβλία της έχουν αποσπάσει επαίνους και βραβεία, ενώ δυο από αυτά έχουν μεταφραστεί στα ρωσικά και στα γερμανικά. *Μυθιστορήματα: Η ηλιαχτίδα (1974), Οι πελαργοί θα ξανάρθουν (1976), Ένα δέντρο στην αυλή μας (1980), Ο κόσμος βαριέται να διαβάσει θλιβερές ιστορίες (1986), Δύσκολοι καιροί για μικρούς πρίγκιπες (1997).*

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

**Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004,
Ολυμπιακή Φλόγα (φάκελος
πρώτης ημέρας κυκλοφορίας των
Ελληνικών Ταχυδρομείων**

**Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟ-
ΤΗΤΑ αναπόσπαστη από τη ζωή
των ανθρώπων. Οι άνθρωποι σήμε-
ρα γυμνάζονται και αθλούνται, είτε
επειδή είναι επαγγελματίες σ' αυτόν
το χώρο είτε από χόμπι είτε για
λόγους υγείας, για να ασκήσουν το**

σώμα τους. Επίσης, παρακολουθούν και συμμετέχουν στις αθλητικές δραστηριότητες ως φίλαθλοι. Κορυφαία αθλητική εκδήλωση είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, στους οποίους γίνεται προσπάθεια να διασωθούν τα ιδεώδη της ευγενούς άμιλλας, της συναδέλφωσης και της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, και οι άνθρωποι να αντλήσουν ευχαρίστηση από τη συμμετοχή τους σε μια παγκόσμια γιορτή. Ο αθλητισμός, ακόμη, στις καθημερινές διαστάσεις του, είναι ένα σχολείο διάπλασης του χαρακτήρα, ιδίως των νέων ανθρώπων που μαθαίνουν να αγωνίζονται με υπομονή και επιμονή, να θέτουν στόχους και να προσπαθούν να τους υλοποιήσουν. Έτσι, συνηθίζουν να αυτοπειθαρχούν και να συνεργάζονται με τους άλλους.

Κωστής Παλαμάς

Ο Ολυμπιακός ύμνος

Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες αναβίωσαν για πρώτη φορά το 1896 στην Αθήνα. Με αφορμή την τέλεσή τους ανατέθηκε, ένα χρόνο πριν, στον Κωστή Παλαμά να γράψει τον ύμνο των Ολυμπιακών Αγώνων, ο οποίος μελοποιήθηκε από τον Κερκυραίο συνθέτη Σπυρίδωνα Σαμαρά. Από την Ολυμπιάδα του Τόκιο, το 1952, καθιερώθηκε ως ο επίσημος ύμνος των Αγώνων και ακούγεται στην ελληνική γλώσσα σε κάθε Ολυμπιάδα.

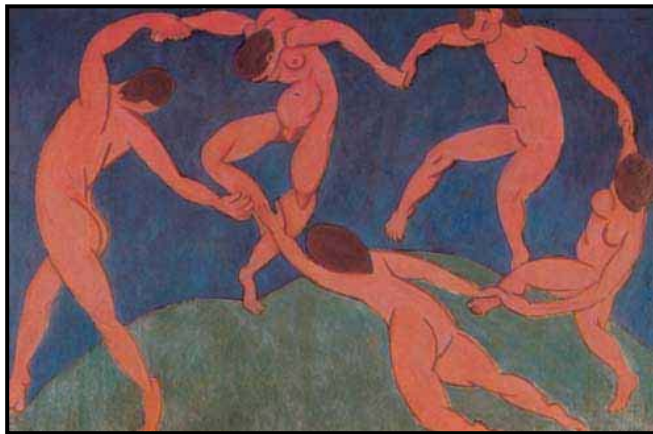
Στο Σαμάρρα, που φτερά του έβαλε

Αρχαίο Πνεύμ' αθάνατον,
αγνέ πατέρα
του ωραίου, του μεγάλου
και τ' αληθινού,
κατέβα, φανερώσου κι άστραψ'
εδώ πέρα
στη δόξα της δικής σου γης και
τ' ουρανού.

Στο δρόμο και στο πάλεμα
και στο λιθάρι,
στων ευγενών Αγώνων λάμψε
την ορμή,
και με τ' αμάραντο στεφάνωσε
κλωνάρι
και σιδερένιο πλάσε κι άξιο
το κορμί.

Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν
μαζί σου

σαν ένας λευκοπόρφυρος
μέγας ναός,
και τρέχει στο ναό εδώ
προσκυνητής σου,
Αρχαίο Πνεύμ' αθάνατο, κάθε λαός.
Κ. Παλαμάς, Άπαντα, τόμ. 3, Μπίρης

Ερρίκος Ματίς,
Ο χορός

Ερωτήσεις

- 1 Τι είναι ο «δρόμος», το «πάλεμα» και το «λιθάρι»; Ποια είναι τα σημερινά αντίστοιχα αθλήματα;
- 2 Γιατί ο ποιητής κάνει επίκληση στο Αρχαίο Πνεύμα; Τι εκπροσωπεί σύμφωνα με το ποίημα;

3 Γιατί ο Κ. Παλαμάς αποκαλεί τους αγώνες «ευγενείς»;

4 Μελετήστε την τελευταία στροφή και προσπαθήστε να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνεται ο ποιητής τη σημασία της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

Διαθεματικές εργασίες

1 Σε συνεργασία με τον καθηγητή του μαθήματος της Ολυμπιακής Παιδείας συγκεντρώστε στοιχεία σχετικά με την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαία Ελλάδα και προσπαθήστε να βρείτε ομοιότητες και διαφορές με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

2 Όσοι από εσάς παρακολουθήσατε, είτε από κοντά είτε από την τηλεόραση, Ολυμπιακούς ή άλλους αγώνες, αφηγηθείτε γραπτά ποιο άθλημα σας εντυπωσίασε περισσότερο και γιατί.

**Αγώνας πυγμαχίας
(μελανόμορφο αγγείο, Βρετανικό
Μουσείο, Λονδίνο)**

Πέτρος Χάρης

Δρόμος 100 μέτρων

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο διήγημα του Πέτρου Χάρη, που δημοσιεύτηκε το 1944 στο βιβλίο του Μακρινός κόσμος. Στο διήγημα αυτό ο νεαρός ήρωας, μαθητής της τρίτης Γυμνασίου, έρχεται σε επαφή με τον κόσμο του αθλητισμού, γοητεύεται από τα αγωνίσματα του στίβου και προπονείται στο δρόμο ταχύτητας των 100 μέτρων, για να πάρει μέρος στους μαθητικούς εφηβικούς αγώνες στο τέλος της χρονιάς. Στο τμήμα που ακολουθεί, θα παρακολουθήσουμε την προπόνηση και τη νίκη του σε έναν ενδιάμεσο μαθητικό αγώνα.

Ήταν αρχές Δεκεμβρίου όταν κέρδισα αυτή την πρώτη μου νίκη, και στα τέλη Φεβρουαρίου είχα τη θέση μου ανάμεσα στους δεκαπέντε που θα 'τρεχαν στους εφηβικούς αγώνες. Το γυμναστήριο και οι άνθρωποι του δε μου ήταν πια άγνωστος τόπος κι άγνωστοι κόσμοι. Είχα κι εγώ την άσπρη φανελίτσα μου και το γαλάζιο πανταλονάκι και ήξερα πια πως όσοι

Αγώνας ταχύτητας
(μελανόμορφο αγγείο Μουσείο
Μετροπόλιταν, Νέα Υόρκη)

έβγαιναν με τα ίδια αυτά χρώματα από τη χαμηλή πόρτα του υπόστεγου ήταν εκείνοι που είχαν περάσει πριν από λίγη ώρα κακοντυμένοι, συνηθισμένοι, ασήμαντοι. Έτρεχα τώρα διαφορετικά, ήξερα σπιθαμή με σπιθαμή τη μαύρη εκείνη γραμμή των εκατό μέτρων, δεν έβλεπα πια πατούσες και κόκκινα αυτιά, και το τέρμα δεν ερχόταν καταπάνω μου, αλλά πήγαινα και το 'βρισκα εγώ πέντε και δέκα φορές τ' απογέματα που πέρναγα στο γυμναστήριο. Δοκίμαζα τα πόδια μου με μεγαλύτερους και μικρότερους, με πιο ψηλούς και με πιο χαμηλούς, με πιο δεμένους* και με πιο αδύνατους, κι έκανα τις συγκρίσεις μου, έστρωνα τους λογαριασμούς μου, έβλεπα την ταχύτητα μου τότε στη μια και

---

*δεμένους: γεροδεμένους

τότε στην άλλη από τις τρεις πεντάδες που θα 'τρεχαν, έπειτ' από λίγες μέρες, στους εφηβικούς αγώνες, ξεχώριζα αντιπάλους, αψηφούσα άλλους, μέτραγα τον εαυτό μου απάνω σε μια ζυγαριά που δεν είχε αμφιβολίες, που μου έδινε πολύ θάρρος και μ' έσπρωχνε σε πρόωρους εγωισμούς, που γέμιζαν τις κουβέντες μας, όταν γυρίζαμε κι οι τρεις μαζί* στα σπίτια μας, και διασταυρώνονταν με τους ενθουσιασμούς των συμμαθητών μου, όσο κι αν ο δρόμος των 100 μέτρων δεν έχει κοινό στίβο με το πήδημα,* όπου ανακάλυψε την επίδοση του ο ένας, κι όσο μακριά κι αν βρίσκεται ο δρόμος με τα εμπόδια, όπου

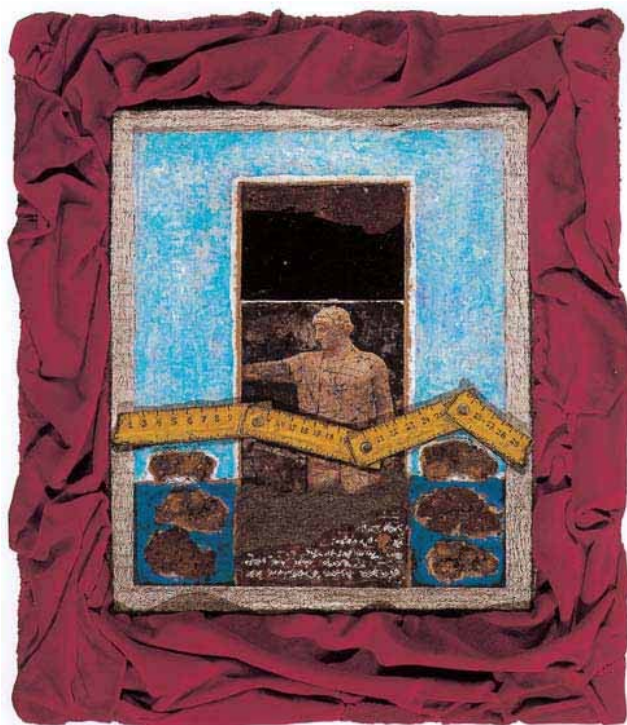
*κι οι τρεις μαζί: ο νεαρός ήρωας προπονείται μαζί με κάποιους φίλους του *πήδημα: άλμα εις μήκος

καταστάλαξε ο άλλος. Η γλώσσα μου έτρεχε πιο πολύ από τα πόδια μου και κουραζόταν λιγότερο απ' αυτά στο δρόμο της επιστροφής, που με τις στάσεις σε κάθε γωνία, σε κάθε συνωστισμό και σε κάθε διαφωνία ήταν ατέλειωτος.

Φεύγαμε από το γυμναστήριο στις έξι, το πολύ στις εξίμιση, και στα σπίτια μας φτάναμε με φωτισμένα όλα τ' ανοιχτά παράθυρα, στις οχτώ κι ακόμα πιο αργά.

Επιτέλους έφτασε τ' απόγευμα των αγώνων και η στιγμή του τελικού δρόμου. Είχα κερδίσει με άνεση τον προκριματικό στην πεντάδα που μ' έριξε ο κλήρος και περίμενα να μετρηθώ με τους δύο πρώτους από τις δυο άλλες πεντάδες. Τρεις πάλι, όπως και στην πρώτη δοκιμή μου και στην πρώτη νίκη μου. Μας άφησαν να ξεκουραστούμε λίγο,

είδα γύρω μου, σε όλο το γυμναστή-
ριο, και τότε δείλιασα. Οι άσπρες
φάνελες και τα γαλάζια πανταλονά-
κια ήταν λιγότερ' από άλλοτε, πολύ
λιγότερα, γιατί το μαρτιάτικο εκείνο
απόγευμα θ' αγωνίζονταν μόνο οι
«μικροί», κι απ' αυτούς πάλι μόνο
όσοι είχαν ξεχωρίσει στους
πρώτους προκριματικούς που
είχαν γίνει πριν από πέντε μέρες.

**Γιάννης Ψυχοπαίδης, *Το μέτρο του
κόσμου* – 12 + 1 γράμματα**

Ήταν όμως περισσότερος ο κόσμος, οι «δρόμοι», τα «άλματα» και τα «εμπόδια» είχαν γίνει θέαμα με ξένους, με άγνωστους, με κυρίες και με κοπέλες της ηλικίας μας, που λες και ήρθαν επίτηδες με τις κατακαίνουριες και χρωματιστές κορδέλες στα μαλλιά τους για να κάμουν τραχύτερους τους συναγωνισμούς μας, κι έπειτα κανόνιζαν τους αγώνες πέντε ηλικιωμένοι κύριοι, που πήγαιναν όλοι μαζί, σαν ένα σώμα, πότε στον ένα στίβο και πότε στον άλλο, και σοβαροί κι αμίλητοι κράταγαν μια τάξη που δεν την είχα ξαναδεί στο γυμναστήριο κι έδιναν σε ό,τι γινόταν και σε ό,τι παρακολουθούσαν μιαν επισημότητα που με τρόμαξε. Έπειτ' απ' όλα αυτά δε μπορούσε να είμαστε πια «μικροί». Κι όταν βρέθηκα στην ίδια γραμμή με τους δυο άλλους για τον τελικόν

αγώνα και με χτυποκάρδι ετοιμαζόμενους για την «εκκίνηση», ένιωθα κάτω από τις πατούσες μου όχι μόνο ασυγκράτητη ορμή, αλλά και μια ευθύνη που περίμενε κι αυτή το σύνθημα για να ξαπολύσει τον άνεμό της, να τον στείλει πίσω μου, να με σπρώξει και να με πετάξει στο τέρμα.

Έφτασα πάλι με άνεση πρώτος και τότε έκαμα την πρώτη θεατρική μου πράξη. Όπως οι μεγαλύτεροι μας, οι πραγματικοί αθλητές, οι δυο νικημένοι, πριν καλά καλά πάρουν δεύτερη ανάσα, με πλησίασαν, μου σφίξανε το χέρι, κι εγώ, καθώς δεν μπορούσα ακόμα να μιλήσω από το λαχάνιασμα, έδειξα την ευχαρίστησή μου μ' ένα χαμόγελο που δεν πιστεύω να ήταν παιδιάτικο όπως την προηγούμενη μέρα, όπως πριν από μια ώρα, πριν από πέντε

**λεπτά, όπως πριν από τη νίκη
μπροστά σε τόσο κόσμο. Στην άλλη
άκρη της μαύρης και ίσιας γραμμής
του δρόμου των 100 μέτρων η
επιτροπή και οι άλλοι ίσως να
χαμογελούσαν για τη σκηνή. Αλλά
ποιος λογάριαζε τι γινόταν εκεί που
άρχιζε ο δρόμος; Εμείς
βρισκόμαστε στο τέλος του, έπειτ'
από μια προσπάθεια που την
περιμέναμε τόσες βδομάδες, και
θέλαμε να δώσουμε επισημότητα
στη στιγμή που τη δημιουργήσαμε
και τη γεμίζαμε οι τρεις μας.**

**Από τ' άλλο απόγευμα δόθηκα
στο μαρτύριο της προετοιμασίας,
που ολοένα και μετατοπίζει τα
ορόσημα της επιτυχίας, τα πηγαίνει
όλο και πιο μπροστά, πιο μακριά,
συχνά πέρ' από τις δυνάμεις που
υπάρχουν, απάνω από τις
περιστάσεις, έξω από τα σύνορα**

της ηλικίας. Δεν ξέγναγα όμως ότι η άσκηση κι η επιτυχία στο χώρο εκείνο, που από την πρώτη στιγμή μάς έδειξε την αυστηρή και πειθαρχημένη οργάνωσή του, ακολουθούσαν μια σκάλα που έπρεπε να την ανέβεις σκαλοπάτι σκαλοπάτι. Κι έβλεπα καθαρά το νέο στόχο μου: τους αγώνες δρόμου του Μαΐου, πάλι με συνομηλικούς ή λίγο μεγαλύτερους, τους επισημότερους εφηβικούς αγώνες της χρονιάς, που έδιναν μια καθιέρωση και άνοιγαν το δρόμο σε σοβαρότερους συναγωνισμούς, σε άλλες στράτες, στρωμένες πάντα με ψιλό κάρβουνο,* αλλά πατημένες

---

*ψιλό κάρβουνο: ο στίβος ήταν στρωμένος με ψιλό κάρβουνο πριν καθιερωθεί το ταρτάν

από πιο γρήγορα πόδια, ακόμα και στο Στάδιο.*

Π. Χάρης, *Μακρινός κόσμος*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

---

*Στάδιο: το (καλλιμάρμαρο)
Παναθηναϊκό στάδιο

Ερωτήσεις

1 Πώς νιώθει ο νεαρός αθλητής κατά τη διάρκεια των προπονήσεων και πώς κατά την επίσημη ημέρα των αγώνων;

2 Ποιο είναι το κέρδος του αθλητή από την ενασχόληση του με τον αθλητισμό και από τη νίκη του στο συγκεκριμένο αγώνα;

3 Συζητήστε τη σκηνή όπου οι ηττημένοι νέοι αθλητές συγχαίρουν το νικητή.

Διαθεματική εργασία

1 Στο κείμενο αναφέρονται τρία αγωνίσματα του στίβου: οι «δρόμοι», τα «άλματα» και τα «εμπόδια». Με τη βοήθεια του γυμναστή σας προσδιορίστε για ποια αγωνίσματα πρόκειται, και συγκεντρώστε πληροφορίες για τα υπόλοιπα σημερινά αγωνίσματα του στίβου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 4ου ΤΟΜΟΥ

Ταξιδιωτικά κείμενα

Νάνος Βαλαωρίτης, «Με πλοίο»	8
Κώστας Ουράνης, «Το θέλγητρο της Ανδαλουσίας» .	15
Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ, «Οδοιπορικό στην Ινδία»	30
Τζων Φώουλις, «Κοιτώντας την Αθήνα»	47
Μιχάλης Γκανάς, «Γυάλινα Γιάννινα»	59

**Η αποδημία • Ο καημός της ξενιτιάς
• Ο ελληνισμός έξω από τα σύνορα
• Τα μικρασιατικά • Οι πρόσφυγες**

Ιωάννης Βηλαράς, «Πουλάκι»	65
Γιώργος Θεοτοκάς, «Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού»	72
Διδώ Σωτηρίου, «Ταξίδι χωρίς επιστροφή»	88

Θανάσης Βαλτινός, «Η καλή μέρα
απ' το πρωί φαίνεται» 101
Μαρούλα Κλιάφα, «Ο δρόμος για
τον Παράδεισο είναι μακρύς» 116

Αθλητισμός

Κωστής Παλαμάς,
«Ο Ολυμπιακός ύμνος» 129
Πέτρος Χάρης,
«Δρόμος 100 μέτρων» 134

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***

